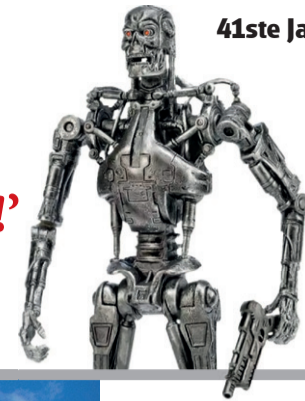

Mare

'The Terminator? That's emotional!'

Pagina 10

Epilepsiepatiënt begint bedrijf. 'Toen ik wakker werd, kon ik niet praten'

Pagina 3

Milieukundigen rekenen aan een koolstofvrije(re) toekomst. 'Het kan wel'

Pagina 7

Wel iemand verdedigen die guilty as hell is, maar een kroongetuige? Never!

Pagina 9

Bolwerk der vrijheid?

Historici over Leids slavernijverleden

Zondag verschijnt *Sporen van de slavernij in Leiden* van Gert Oostindie en Karwan Fatah-Black. *Mare* liep met de auteurs alvast langs de belangrijkste plekken. 'Ook Thorbecke en Hugo de Groot keerden zich niet tegen slavernij.'

DOOR MELLE PETERS 'Kijk', zegt Gert Oostindie. In het Groot Auditorium van het Academieggebouw wijst de hoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis naar het glas-in-loodraam waarin het motto van de Leidse universiteit is gebrand.

'*Praesidium Libertatis*', leest hij hardop. 'Bolwerk van de vrijheid. Het is mooi, als je zegt dat je dat bent. Maar in de periode van de slavernij is het niet waargemaakt.'

'In de zeventiende en achttiende eeuw was er eigenlijk heel weinig weerstand', vult universitair docent sociale en economische geschiedenis Karwan Fatah-Black aan. Sterker nog: er waren zelfs oud-slaven die de slavernij aan de universiteit verdedigden. 'Jacobus Capitein was een voormalige slaaf uit Ghana die door een schipper was meegenomen als persoonlijke bediende en vervolgens in Leiden theologie ging studeren. Met zijn scriptie, die hij hier heeft verdedigd, boog hij zich over de vraag of het christendom en slavernij met elkaar verenigbaar waren. Volgens hem was dat zo. De directeurs van de West Indische Compagnie (WIC) waren natuurlijk erg blij met zo'n student die precies zei wat zij wilden horen. Zij zaten dus ook op de eerste rij toen hij zijn eerste preek gaf in Den Haag.'

Capitein zag de slavernij zelfs als een oplossing voor het armoedeprobleem in Europa. 'Maar dit ging iedereen weer te ver', vertelt Fatah-Black. Oostindie: 'Er is niks op tegen dat dit standpunt met argumenten verdedigd wordt aan de universiteit. Maar het is wél een punt dat er niet op andere gronden door mensen is gezegd dat het niet oké is. Dat gebeurde pas in de

negentiende eeuw. Toen was de slavernij door de Britten en de Fransen afgeschaft. En toen werden wij pas wakker.'

Tot die tijd 'herbergde de universiteit uitdrukkelijke voorstanders van slavenhandel en slavernij', zo beweren de twee historici in *Sporen van de Slavernij in Leiden*, een gezamenlijk boek dat zondag verschijnt. 'Hetzelfde geldt voor het Leidse stadsbestuur en de Leidse kerken', schrijven ze. 'En dat was allemaal niet omdat er niets bekend over was.' Behalve een eerste inventaris is het boek ook een soort wandelgids door het Leidse koloniale verleden.

Oostindie: 'Het voorbeeld van Jacobus Capitein is veelzeggend. Je zou verwachten dat de universiteit - waar Thorbecke doceerde - er iets beter over zou hebben nagedacht. Maar ook Thorbecke keerde zich niet tegen de slavernij. Als liberaal zag hij een slaaf vooral als bezit; en aan bezit mocht je niet komen. Je had kunnen verwachten dat mensen veel eerder dwars gingen denken. Hugo de Groot zei: wij hebben het recht om overal te handelen, de zeeën zijn vrij. Maar hij maakte zich er niet druk om dat die zeeën werden gebruikt om slaven te verhandelen.'

Beide mannen staren weer omhoog naar de glas-in-loodramen: vanaf de rechterkant kijkt Hugo de Groot op hen neer.

Fatah-Black: 'Grappig dat hij precies dat werk in handen heeft waarin hij de slavernij vergoelijkt. *De jure belli ac pacis*.'

Oostindie: 'Dat wist ik niet. Dat had zo in het boek gekund.' Fatah-Black: 'En nóg veel meer. Er blijven tips binnenkomen. Maar het boek is ook niet opgezet als diepgravend onderzoek.' Oostindie: 'Amsterdam en Middelburg hadden al een stadsgids over het slavernijverleden. Voor Leiden lag dit niet voor de hand, maar we wilden toch eens kijken. Dan vind je altijd meer dan je denkt.'

> Verder lezen op pagina 6

Glas-in-loodraam van Hugo de Groot in het Academieggebouw. 'Hij heeft precies het werk in handen waarin hij de slavernij vergoelijkt. *De jure belli ac pacis*.' Foto Marc de Haan

LITERAIR TALENT OPGELET!

Win € 250 met de Mare-Kooyker Kerstverhalenwedstrijd

Ook dit jaar weer: de Mare-Kooyker Kerstverhalenwedstrijd! Win €250, €75 of €50 aan boekenbonnen. Oproep van auteurs en juryleden Christiaan Weijts en Arjen van Veelen (vrij naar Julian Barnes): "You put together two people that have not been put together before". Mail je verhaal (max. 1500 wrd) voor 8 december naar: redactie@mare.leidenuniv.nl Deelname alleen voor Leidse studenten.

LEIDS UNIVERSITAIR WEEKBLAD

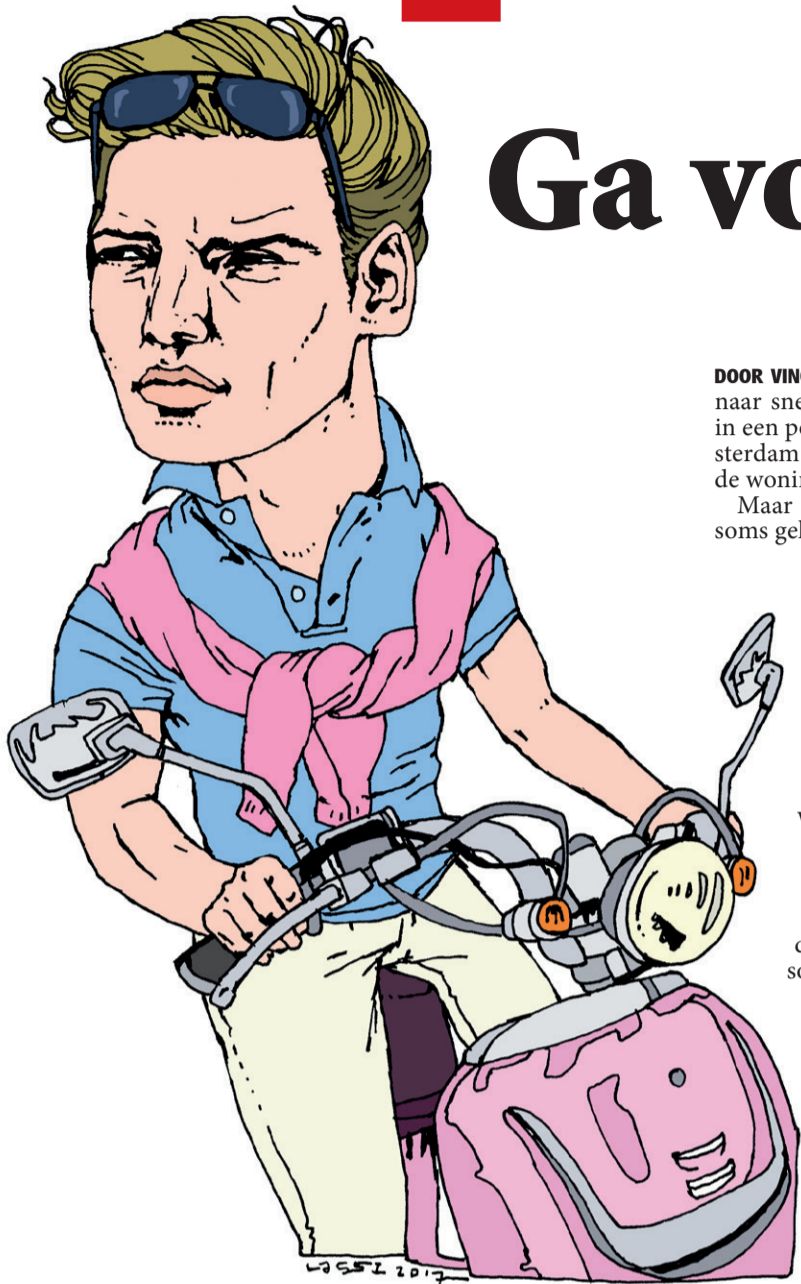
Mare

Boekhandel
Kooyker

Bandirah Pagina 12

Geen commentaar

Ga voor Groot-Leiden

DOOR VINCENT BONGERS Eigenlijk moet je niet luisteren naar snelle vastgoedjongens, zeker niet als ze ergens in een poenerig kantoor staan te oreren over hoe Amsterdam een echte wereldstad moet worden en hoe dat de woningnood gaat oplossen.

Maar ja, ook gladdere projectontwikkelaars hebben soms gelijk.

‘Durf groot te denken’, aldus een vastgoedadviseur, die zondag aan het woord kwam in het VPRO-programma *Tegenlicht* over de woningproblematiek in Amsterdam. ‘Almere is natuurlijk gewoon een buitenwijk van Amsterdam. Daar kun je heel mooi wonen en je bent in tien minuten bij de Dam.’ Arnhem? ‘Een leuke suburb van Amsterdam, met veel groen.’ Het achterliggende idee: een wereldstad van zes miljoen inwoners creëren. Dat is de manier om de drukte op te vangen. Het advies van de vastgoedman: ruim een groot aantal gemeenten op en ga de grond effectiever gebruiken.

Oké, hij leek aan groothedswaanzin te lijden, en hij deed enigszins denken aan het personage Patrick Bateman uit *American Psycho*: overdag succesvolle yup en ‘s nachts moordenaar met kettingzaag. Maar toch heeft hij een punt. Woonruimte wordt steeds schaarser en dus onbetaalbaar voor mensen met een modaal inkomen. Voor de meeste afgestudeerden en studenten is een woning vinden haast onmogelijk. Ja, je kunt op je dertigste met andere lotgenoten blijven

samenhokken in een pijpenla om zo gezellig collectief de exorbitante huur te betalen. Dat probleem kan aangepakt worden door over de gemeentegrenzen heen te kijken.

Waarom al dat gezeur over Amsterdam?

Nou, in ons provinciale provinciestadje zijn de huisvestingsproblemen vergelijkbaar, al zijn ze minder extreem. Het tekort aan studentenkamers is al groot, en wie is afgestudeerd heeft het ook in Leiden moeilijk om een betaalbare woning te vinden.

De lokale PvdA probeert huuruitwassen tegen te gaan door obstakels tegen verhuur op te werpen (zie pag. 5). Maar laten we onszelf niet langer voor de gek houden. Hoe vervelend hun gedrag ook is, het gaat helemaal niet om die huisjesmelkers en pandjesbazen. Ook deze stad is toe aan een flinke uitbreiding.

Het is niet dat de gemeente niets doet aan de woningnood. Sterker nog: rond station Lammenschans wordt de ene na de andere woontoren uit de grond gestampt. Ook bij het Centraal Station wordt gebouwd. Het is echter niet genoeg. En het gaat er niet om of je bouwt, maar *wát*.

Daarom moet Leiden plaatsjes als Warmond en Zoeterwoude annexeren, flinke happen uit het Groene Hart nemen en daar met grote spoed sociale huurwoningen, studentenkamers en niet al te dure koopwoningen bouwen.

Laten we gaan voor Groot-Leiden. En mocht zelfs dat nog te klein zijn, dan kunnen we altijd nog aansluiten bij Megapolis-Amsterdam. Zo erg is het ook weer niet om te eindigen als het *Quartier Latin* van de hoofdstad.

Colofon

Redactie-adres Reuvenplaats 3, 2311 BE Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
Website mareonline.nl
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 15.000
Hoofredactie
Frank Provoost frank.provoost@mare.leidenuniv.nl
Redactie
Vincent Bongers vbongers@mare.leidenuniv.nl
Bart Braun bbraun@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl
Marleen van Wesel h.g.van.wesel@mare.leidenuniv.nl
Melle Peters (stagiair) m.t.peters@umail.leidenuniv.nl
Medewerkers
Fernke Blommaert · Mattijn de Groot · Holger Gzella · Monica Preller · Marit de Roij · Benjamin Sprecher · Susan Wichgers
Fotografie Taco van der Eb · Marc de Haan
Illustraties Bas van der Schot · Bandirah · Silas.nl
Basisontwerp Roeland Segaar, Dokwerk Communicatie
Art direction en vormgeving Marcel van den Berg
Drukwerk Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk
Advertenties Bureau van Vliet B.V.
Postbus 20 2040 AA Zandvoort
Telefoon 023 - 571 47 45
Redactieraad
Prof. dr. J.C. de Jong (voorzitter) · Prof. dr. F. Israel (vice-voorzitter) · Dr. Hans Vollaard (secretaris) · Maxim Allaart · Asel Arynbaeva · Joline Cramer · drs. Bart Funnekotter · Marlou Grobber · drs. Malou van Hintum · mr. Folkert Jensma · Josephine Say · Prof. dr. Nico Schrijver
Jaarabonnementen
Een jaarabonnement op *Mare* loopt van september t/m juni. Belangstellenden kunnen *Mare* thuisgestuurd krijgen door €35 over te maken op IBAN NL68RAB00103257950 ten name van Universiteit Leiden (o.v.v. *Mare* en SAP-nummer 6200092091) en vervolgens een bevestigingsmail met daarin hun adres te sturen naar redactie@mare.leidenuniv.nl. Studenten betalen €25.
Ter controle graag in de bevestigingsmail ook het studentnummer vermelden.
Adreswijzigingen, klachten en opmerkingen over de toezending redactie@mare.leidenuniv.nl 071-5277272.
Ingezonden mededelingen
Mededelingen voor het op donderdag verschijnende nummer moeten uiterlijk de voorafgaande donderdag 16.00 uur in het bezit van de redactie zijn.
ISSN 0166-3690

Zinnelijkheid

Wetenschap, hoewel voornamelijk cerebraal, heeft altijd ook zinnelijke kanten, want diepe intellectuele bestaansniet zonder een lichamelijke en een emotionele dimensie: inspiratie komt regelmatig door sensuele prikkels, intense beleving voedt de verbeelding. Zelfs de pretentieuze studiegenoot van mij van weleer die beweerde ‘steeds minder te slapen, steeds minder te eten, uitsluitend te lezen en alsmaar meer pure geest te worden’ had net te veel gel in zijn haar om hierin geloofwaardig te zijn.

Bij zinnelijkheid in de wetenschap denkt men allicht aan de meestal kortstondige verkeringen tussen docenten en studenten. Uitverkorenheid door gunst vanuit de ene kant en bevestiging door ontzag vanuit de andere compenseren eventjes beider onzekerheid en stimuleren wederkerige sympathie, begeerte, controle.

Op de universiteit, waar eerste en tweede (of derde) lente elkaar voortdurend treffen, gebeurt zo iets natuurlijkerwijs; in sommige burelen lijkt het, als een stage, regulier onderdeel van de opleiding te zijn en verwerft men er vermoedelijk studiepunten voor.

Leeftijdverschillen onder volwassenen worden weliswaar overschat, omdat mensen niet even snel ouder worden, maar vanwege de bijbehorende belemmering van een eerlijke, rationele becijfering zijn zulke relaties dubieus. Een docent(e) moet zich dan uiteraard onthouden van enige beoordeling en formele begeleiding.

Toch heb ik met de neurotische bepaling van de Gedragscode Omgangsvormen, die voorschrijft – het is vast artikel nr. 1984 – in zo’n geval dadelijk de eigen leidinggevende in te lichten, meer moeite. Wat moet die vervolgens doen? Een formulier invullen met een plan van aanpak voor een versiertraject? Afspraken maken over een precies uitgestippelde knuffeletiquette? Bonding bevorderen door ervaringsdeskundigheid op dat vlak te delen?

Alleen apparatsjiks menen dat wederzijdse passie door bureaucratiesering te beteugelen valt. Echter, egaliteit en vrije binding aan iemand los van rol en status zijn stabiel en bevredigender dan het moeras van sterke attractie binnen afhankelijkheidsverhoudingen, dus vluchtige campusaffaires met beider instemming vind ik weinig betekenisvol (ook een hopeloze romanticus moet toegeven dat daar dikwijls sprake is van pure scheikunde): ze zijn er altijd geweest en ze zullen er altijd zijn. Pas paranoia wordt gevaarlijk.

De sensuele kant van wetenschap zit eerder in de meerwaarde van het echte, analoge en weerbarstige in tijden

van tierende virtualisering, digitalisering en steriele correctness. Juist de meest vooruitstrevende technologiebedrijven investeren fors in avant-gardistische architectuur (bouwprogramma’s zijn vanouds een kenmerk van soevereiniteit) en allround-wellness, universiteiten hollen erachteraan: de UB treedt in toenemende mate als een digitale informatiedienstverlener op, maar het interieur lijkt op de Privium-lounge van Schiphol, en redelijke koffie heeft minimaal dezelfde prioriteit als het aankoopbeleid.

Laptops tijdens de les zijn soms praktisch, maar wat men met de hand opschrijft, beklift aantoonbaar beter, want de herinnering aan de inhoud wordt onderdeel van een ingewikkelde motorische en creatieve ervaring. Digitale leer- en werkomgevingen bieden handige ondersteuning, maar ze zullen de complexe sensaties inclusief geur, geluid en gewicht van materiële boeken alsmede de lijfelijke presentie op college nooit vervangen.

Slechts door persoonlijke aanwezigheid kan een individu rechtstreeks zijn plaats in de buitenwereld bepalen (ook mindfulness veronderstelt objectivering) en komt deze, bewust of niet, meteen in contact met het mysterie van het leven en de oervraag waarom er überhaupt iets bestaat.

De onweerstaanbare tastbaarheid van een vreemd, afzonderlijk voorwerp drijft de scherpzinnigheid van epigrafisten, archeologen en collectiebeheerders, het fragmentarische en imperfecte daagt verstand en gevoel uit. Het fysieke fascineert door onmiddellijke individualiteit: alle museumbezoekers willen stiekem tentoongestelde stukken aanraken.

Om vergelijkbare redenen blijven patronen in *big data* kil zonder de particuliere interpretatie van het aparte, nukkige detail. Wetenschap kenmerkt zich door de permanente spanning tussen chaos en orde die enkel de werkelijkheid vertoont, net zoals Bach, de allergrootste architect, tegelijk een magiër was van dissonante akkoorden en onverwachte stemvoeringen.

De hoofdfiguur van *Abre los ojos* (en de remake *Vanilla Sky*) maakt uiteindelijk de goede keuze om een saai, comfortabele, zich herhalende virtuele droomwereld te verruilen voor de sombere doch onvoorspelbare realiteit. Ook wetenschap is alleen dan erotisch als zij over werkelijkheid en waarheid gaat. De benijde ivoren toren is het ultieme paradijs der zinnen.

HOLGER GZELLA is hoogleraar Hebreeuwse en Aramese taal- en letterkunde.

Column

Ik wil leven. Dit is mijn manier

Epilepsiepatiënt en yogadocent start eigen bedrijf

‘Soms, bij aanvallen, moest mijn moeder langskomen. In een studentenhuis was dat lastig.’ Foto Marc de Haan

Ondanks haar epilepsie voltooide Anne Jeen haar bachelor international studies en richtte ze een mindfulness-bedrijf op. ‘Soms voelde ik me lullig, als ik weer op de vloer lag.’

DOOR MARLEEN VAN WESEL ‘Toen ik wakker werd, stond iedereen rond het ziekenhuisbed. Maar er kwam geen woord uit.’ Na een hersenoperatie kon Anne Jeen (25) niet meer praten. ‘Mijn plan was: een paar weken bijkomen en dan weer aan de slag met mijn studie. In plaats daarvan moest ik terug naar mijn ouders in Limburg om te revalideren.’

De eerste epilepsieaanval kreeg ze op haar vijftiende. ‘Ik kon nog net “Mamma, ik voel me niet goed” uitbrengen voor ik begon te schokken. Het bleek een tonisch-clonische aanval te zijn, waar je zelf niet uitkomt.’ Ze probeerde allerlei medicijnen. ‘Maar mijn lever kon sommige niet aan. Van andere kreeg ik hoofdpijn of kwam ik vijftien kilo aan. Best moeilijk, op die leeftijd.’ Sowieso was de diagnose verwar-

rend. ‘Ik dacht: oké, en nu?’

Mindfulness, opperde haar moeder. ‘Ik leerde om te gaan met mijn ziekte. Rust nemen, mezelf accepteren en mezelf niet wegstoppen.’ School kreeg wel prioriteit. ‘Ik heb nooit overwogen om naar de havo te gaan. Voor mijn gevoel heb ik de puberteit overgeslagen.’

Ze koos voor internationale studies, aan de Universiteit Leiden, met colleges in Den Haag, maar met een appartement in Leiden. ‘Ik wilde het studentenleven induiken.’ Op kamers wonen ging niet. ‘Soms, bij aanvallen, moest mijn moeder langskomen. In een studentenhuis was dat lastig. In mijn straat weet iedereen ervan. Mijn burens hebben me wel eens opgevangen, of een ambulance gebeld.’

Bang om tijdens een aanval alleen te zijn is ze niet. ‘Ik wil gewoon leven. En dit is mijn manier.’

Ze werd lid bij SIB en SSR. Daar kreeg ze soms ook een aanval. ‘En vaak tijdens college en tijdens mijn stage bij Museum Volkenkunde. Soms voelde ik me lullig, als ik daar weer op de vloer lag, want mensen schrikken. Ik heb het overal wel mee-

gemaakt, ook in het vliegtuig. Toen ik in de trein voelde dat ik echt zou wegvallen, heb ik een mevrouw aangegikt. Want als dát gebeurt, is het soms de vraag of ik er nog uitkom.’

Vroeger was dat lastiger. ‘Het gebeurde vaak op de fiets naar school. Iemand die ik een keer aansprak, reed gewoon door. Ik ging op de stoep zitten en iedereen fietste mij

maar voorbij. Ik kwam huilend thuis, omdat niemand me had willen helpen.’

Tijdens haar studie onderging ze een zware operatie. ‘Er was een littekentje gevonden in mijn hersenen, bij mijn linkerslaapkwab. Waarschijnlijk was dat de oorzaak. Tijdens de operatie moest ik wakker blijven, zodat ze konden checken of ik nog kon praten. Na afloop van de operatie volgde nog een heel grote aanval.’

Terug wakker had ze afasie: ze kon niet meer praten. ‘Mijn ouders en mijn zusje begonnen te huilen.’ Ze begreep alles wat zij zeiden, maar kon niets terugzeggen. ‘Ik begreep hun wanhoop wel, maar dacht: rustig blijven.’ Een specifiek woord of moment waarmee het herstel begon, weet ze niet meer. ‘Ik blééf maar namen vergeten.’ Na een half jaar kon ze terug naar Leiden. ‘Ik was nog wel aan het revalideren. Vooral als ik moe was, haalde ik dingen door elkaar. Nog steeds, trouwens.’ Voor haar studie moest ze ook Engels en Spaans spreken.

‘Met herkansingen heb ik in januari mijn bachelor gehaald.’

Hoe de universiteit met de hele situatie omging: ‘Top. Misschien ook, omdat ze soms juist moesten zeggen dat ik het rustiger aan moest doen. Ik maakte duidelijk geen misbruik van mijn situatie.’

In augustus wil ze misschien verder met een master. In de tussentijd startte ze haar eigen bedrijf: *Live in the Flow*. Daarmee doceert ze mindfulness en yoga. ‘Op zondagochtend geef ik yogales op het Universitair Sportcentrum en op woensdagavond bij Yoga Tilla.’ Op die laatste locatie geeft ze zondagmiddag tijdens de Leidse Geluksroute een gratis les. ‘En ik werk als trainee bij het Centre for Innovation van de universiteit.’ Daarnaast is ze hoofdredacteur van *Hoezo Anders*, een platform voor jongeren met een chronische ziekte.

Voor haar operatie kreeg ze ongeveer eens in de tien dagen een aanval. Daarna driekwart jaar niet. In overleg met haar artsen minderde ze haar medicatie. ‘Eng, want ik had al even geen aanvallen meer gehad, maar medicijnen zijn zooo. En toen kreeg ik toch weer een aanval. Weer dacht ik: oké, en nu?’

Daarna was er geen peil op te trekken: soms twee keer per week, dan weer maanden niets. ‘Iets meer dan een jaar geleden kreeg ik vier heel heftige aanvallen achter elkaar. Ik was op Ameland en ik zat in bad, toen ik mezelf niet goed voelde worden. Ik klom het bad nog uit, maar de eerste aanval sloeg door naar een andere. Met een ambulance werd ik naar de helikopter gebracht, waarmee ik naar het ziekenhuis op het vasteland werd gevlogen. Het was weer de vraag of ik er nog uit zou komen’, vertelt ze. ‘Sinds die keer heb ik geen aanvallen meer gehad.’

Prikkelarme yoga-kermis

Onlangs was Anne Jeen te zien in een aflevering van *Het B-Team*, een online programma van KRO-NCRV. Zij zou het B-Team hebben gemaild, om in Leiden een prikkelarm uur op de kermis te realiseren, voor mensen met bijvoorbeeld epilepsie of ADHD.

‘Ik werd gebeld, niet andersom’, verduidelijkt ze. ‘Ik houd eigenlijk niet eens van kermissen. Voor mensen die het nodig hebben, wilde ik wel meewerken, maar ik zei dat ik niet ging doen alsof ik enorm van kermissen houd. Dát hebben ze eruit geknipt.’

Ze is inderdaad benaderd, omdat

ze betrokken is bij *Hoezo Anders*, laat KRO-NCRV weten. De mail hoorde bij het format en hoewel de aflevering ‘ANNE WIL EEN PRIKKELARME KERMIS’ heet, treedt ze volgens de omroep vooral op als woordvoerder.

Wat ze ervan vindt?

‘Dat vraag ik me nog steeds af. Ik deed het voor mensen die zo’n prikkelarme kermis nodig hebben. En wie weet wordt *Live in the Flow* er wat bekender door. Ik heb de Leidse kermisorganisator laten weten dat ik graag een workshop yin-yoga aanbied tijdens dat prikkelarme uur.’

Belastingontduikers

De Paradise Papers laten zien hoe multinationals via slimme constructies belasting ontwijken. Promovendus Dirk Broekhuijsen onderzoekt of een mondiaal belastingsysteem mogelijk is.

Wat was de aanleiding voor uw promotie?

‘Verdragen tussen landen zijn zó moeilijk aan te passen aan de huidige omstandigheden. Sommige bilaterale belastingafspraken (tussen twee landen, *red.*), stammen nog uit de jaren zestig en zeventig. Ik wilde weten of die gemoderniseerd kunnen worden, of die in één klap, met een multilateraal verdrag, aangepast kunnen worden aan de normen van deze tijd.’

En zou het kunnen?

‘Ja, maar de inhoud zal niet toereikend zijn om belastingontwijking helemaal op te lossen. Je moet niet overschatten hoeveel je met zo’n afspraak kan doen, want je bent gebonden aan politieke samenwerking. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling heeft nu een zogeheten “multilateraal instrument”, waarmee alle bilaterale afspraken aangepast kunnen worden. Maar de inhoud zal het probleem niet oplossen.’

‘De belangen die op tafel liggen, zijn goed meetbaar, want het gaat om geld. Partijen kunnen precies zien wat ze verliezen. Hoe beter de belangen te meten zijn, hoe moeilijker het is om zo’n afspraak rond te krijgen. Landen willen zeker weten dat ze er iets uithalen, voordat ze tekenen. Als het niets oplevert, doen ze niet mee. Amerika bijvoorbeeld, is heel sceptisch.’

Uw onderzoek gaat over multinationals die belasting ontwijken, niet over ontduiking. Wat is het verschil?

‘Ontwijken is volgens de regels, en ontduiken is buiten de regels om. Dat maakt het zo moeilijk: ontwijkers kunnen naar de overheid wijzen en zeggen: zorg maar dat de regels veranderen. Maar een enkele overheid kan dat alleen doen als iedereen het doet. *Naming and shaming* gebeurt wel, maar dat werkt alleen bij bedrijven die het grote publiek kent.’

Is er dan wel draagkracht voor?

‘Dat is een politieke kwestie, en daar gaat mijn onderzoek eigenlijk niet over. Het is een spanningsveld: je wil werkgelegenheid en een goed investeringsklimaat, maar er ontstaat ontevredenheid als de lokale koffieboer meer belasting betaalt dan Starbucks. Ik werk bij de Belastingdienst, dus ik kan er nu niet diep op ingaan, maar daar wordt er veel over gediscussieerd. Wat ik wel kan zeggen is dat Nederland, een klein land, gebaat is met flexibele regels, maar ook in een dicht geweven politieke omgeving zit. We kunnen dus niet zomaar zeggen dat we er niet aan meedoen. Nederland zou verantwoordelijkheid moeten nemen.’

Multinationals opereren in meerdere landen. Hoe zou de belasting verdeeld moeten worden?

‘Je kunt een formule afspreken. Kijk naar een iPad: er zijn drie zaken in dat product: arbeid, verkoop, en intellectueel eigendom. Als het in China is gemaakt, het wordt in Europa verkocht en het is in Amerika bedacht, heeft iedereen recht op de belasting van één derde van de winst. Maar dat is niet haalbaar. Als er meer aandacht komt voor intellectueel eigendom, zal bijvoorbeeld China, dat veel op arbeid inzet, minder inkomsten krijgen. Zoiets kan alleen op hele lange termijn.’

Hoe zou het beter kunnen?

‘In de klimaatdiscussie zie je dat ngo’s steeds een zwieper aan de discussie geven. Er is een *conference of parties* die het er voortdurend over heeft en waarvoor de media berichten. Zo zie je dat belangen kunnen integreren. Bij belastingrecht heb je dat nog niet. Maar zo zou het op de agenda kunnen komen.’ AK

Promotie is op 16 november

Nieuws

Tentamen op zaterdag of vrijdagavond

Op de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) worden tentamens steeds vaker in het weekend gepland. Universiteitsblad UK meldt dat nu vijf van de elf faculteiten tentamens op vrijdagavond en zaterdag afnemen. De faculteiten zeggen genoodzaakt te zijn om op deze manier te roosteren, omdat de tentamenhallen te weinig capaciteit zouden hebben.

Het is een grote ergernis van studenten, en binnen de universiteitsraad protesteerden de studentenfracties tegen de avond- en weekendroosters. Avonden en weekenden zijn nodig om rust te nemen in een 40-urige studieweek, zo vinden sommige fractieleden. Anderen zien het als een direct gevolg van een groter probleem, namelijk de explosieve groei van de universiteit.

Chinacensuur

Springer Nature, uitgever van vooraanstaande academische publicaties *Nature* en *Scientific American*, heeft op verzoek van de Chinese overheid artikelen op de Chinese website geblokkeerd. Het zijn meer dan duizend artikelen, die allemaal keywords bevatten met politiek gevoelige termen, zoals Tibet, Taiwan, *Cultural Revolution* en *human rights*. De overheid in Beijing wil dat alle publicaties in China zich houden aan de censuurwetten in het land, en dat de uitgevers zelf verantwoordelijk zijn voor het controleren van de inhoud van de publicaties.

De uitgeverij reageerde dat het 'verplicht is zich te houden aan lokale distributiewetten', en dat het gaat om maar 'één procent' van alle content.

Eén coffeeshop minder door 'uitsterfbeeld'

De gemeente Leiden heeft officieel een punt gezet achter het 'uitsterfbeeld' van coffeeshops in Leiden. Dat gebeurde met het vaststellen van de nieuwe Drank- en horecaverordening 2017, die de verordening van 2013 vervangt. Daarin stond vastgesteld dat het aantal coffeeshops in Leiden door middel van een uitsterfbeeld – een beleid waarbij er geen nieuwe vergunningen worden verleend – terug moest dringen.

Het effect daarvan is vrijwel geheel uitgebleven: bij het invoeren van het beleid in 2007 waren er twaalf coffeeshops. Dat zijn er nu elf, staat in de verordening.

eHealth Living Lab

NeLL, zo heet het nieuwe Nationaal eHealth Living Lab dat burgemeester Henri Lenferink in maart 2018 zal openen. Dat betekent werk voor vijf à tien postdocs, volgens hoogleraar Huisarts-geneeskunde Niels Chavannes in het *Leidsch Dagblad* deze week.

Chavannes pleitte in zijn oratie in 2015 al voor de oprichting van zo'n Living Lab, waar digitale toepassingen op het gebied van gezondheidszorg zouden kunnen worden ontwikkeld en getest.

Basisbeurs voorgoed weggestemd

Het was een uiterste poging om de basisbeurs te laten terugkeren. Op het partijcongres van het CDA afgelopen weekend diende het CDJA, de jongerenafdeling van de partij, een resolutie in. Een meerderheid van de aanwezigen stemde echter tegen het voorstel. Het CDA accepteert het huidige regeerakkoord: met leenstelsel, zonder basisbeurs. Het CDA was wel voorstander van de herinvoering van de basisbeurs in de bachelorfase, en de ChristenUnie was zelfs helemaal niet voor het leenstelsel, dat indertijd door de VVD en de PvdA was ingevoerd, met steun in de oppositie van D66. En de VVD en D66 zitten nu eenmaal ook in de regering. Wel staat in het regeerakkoord dat het collegegeld voor eerstejaars wordt gehalveerd.

Niet verplicht inschrijven werkt

Test met tentamens bij Haagse faculteit is succesvol

Ergernis, stress en in het ergste geval weggestuurd worden uit de tentamenzaal. Studenten die zich vergeten in te schrijven voor hun tentamens zijn een probleem dat de universiteit graag wil oplossen. De Haagse faculteit geeft een voorzet.

DOOR VINCENT BONGERS Bij de faculteit Governance and Global Affairs (FGGA) loopt een pilot: studenten schrijven zich niet meer verplicht in voor tentamens. Het blijkt dat dat best goed werkt.

Er zijn altijd wel studenten die nalaten zich in te schrijven voor tentamens. Dat levert een hoop gedoe op voor de vergeetachtige studenten zelf, maar ook voor de onderwijs-service-centra van faculteiten. Vaak moet op het laatste moment nog een inschrijving geregeld worden. Bij Rechten waren er een paar jaar geleden hoge kosten verbonden aan het te laat aanmelden. De tentamenboete liep zelfs op tot 75 euro per inschrijving. Dat beleid werd onder politieke druk afgeschaft.

De examencommissie heeft bepaald dat er geen sancties gekoppeld mogen worden aan het niet inschrijven voor tentamens, zegt Maya Vos, hoofd van het Onderwijs Service Centrum (OSC) van FGGA. 'Er is geen enkele verplichting voor het inschrijven voor een vak of tentamen. Onze grootste nachtmerrie is dat er te weinig tafels en surveillanten zijn bij een tentamen, of dat een werkcollegezaal te klein is voor het aantal studenten dat voor de deur staat. We moesten een manier bedenken om toch goed in te schatten

hoeveel studenten er bijvoorbeeld een tentamen komen doen. Je kunt natuurlijk alles maximaal plannen, maar dat is erg duur. We hebben het dus anders aangepakt.'

Studenten worden vriendelijk doch dwingend gevraagd zich via Usis én Blackboard in te schrijven voor elk vak. Op basis van die informatie schat het OSC van de Haagse faculteit in hoeveel tentamens, tafels en surveillanten er eigenlijk nodig zijn. Vos: 'Die inschrijvingen voor het vak zetten we dan over in tentameninschrijvingen. Dat is veertien dagen voor het tentamen. Als

dat gebeurt, gonst dat rond onder de studenten en dat zorgt dan ook weer voor een piek in de inschrijvingen. Omdat diegenen die dat nog niet gedaan hadden, dat alsnog doen. Tien dagen voor het tentamen leggen we de inschrijftellingen vast. Maar ook niet-inschrijvers kunnen het tentamen dan nog altijd maken.'

Dit systeem blijkt best aardig te werken: de schattingen kloppen redelijk. Het OSC stelt in ieder geval vast dat tentamens goed georganiseerd kunnen worden zonder verplichte inschrijving.

De universiteitsraad wilde onlangs

weten van het college van bestuur of de Haagse regeling ook ingevoerd gaat worden bij andere studies.

'De evaluatie van de pilot is positief', zei vice-rectormagnificus Hester Bijl tijdens een overleg met de raad. 'We gaan dan ook zeker kijken of deze aanpak ook bij andere studies toepasbaar is.'

Het is echter wel zo dat het bij opleidingen als rechtsgeleerdheid, geneeskunde en psychologie om veel grotere aantallen studenten gaat dan bij bestuurskunde. Het is dan ook twijfelachtig of de FGGA-aanpak ook bij die studies effectief is.

Nieuwe slag in terrassenoorlog

Stoelen moeten een 'gedekte tint' hebben, plantenbakken mogen niet hoger dan zeventig centimeter, en menustandaarden niet groter dan een vierkante meter zijn: horecaondernemers met een terras zijn in Leiden gebonden aan strenge regels van de gemeente. Te streng, vindt een aantal.

De spanning loopt inmiddels zo hoog op dat de gemeenteraad een speciale vergadering heeft ingelast om het terrasbeleid opnieuw te bekijken.

In de afgelopen jaren heeft de gemeente een lijst met terrasregels

opgesteld. Stoelen mogen geen felle kleuren hebben, en windschermen mogen het uitzicht niet blokkeren. Dat leidde ertoe dat controlerende ambtenaren een groot aantal terrassen te vervangen omdat deze niet de juiste kleur hadden, picknicktafels weg te halen, of nieuwe schermen te kopen, omdat ze niet meer voldeden aan de regels. Tot grote ontevredenheid van een aantal ondernemers, dat protesteerde tegen de 'betuttelende' regelingen.

Zijn we in onze regelgeving door-geslagen? Dat moeten we agenderen, want ook ik voel de onrust,

zegt wethouder Robert Strijk (D66) tijdens een commissievergadering, waar het *Leidsch Dagblad* bij was. De VVD-fractie wil een overzicht van alle 180 terrassen, om te kijken of de eigenaren het meest last hebben van de lokale, of van de landelijke regels.

De gemeente wil dat de terrassen bij de rest van de binnenstad van Leiden passen.

'De gemeente investeert veel geld in het opknappen van het centrum. Hoe ondernemers hun winkels binnen inrichten, mogen ze helemaal zelf weten. Maar een terras staat in de openbare ruimte en daar gelden regels voor het uiterlijk.' AK

Zorgen over contract tijdelijke docenten

De universitair docenten van pedagogiek, die nu een tijdelijke aanstelling hebben, krijgen niet vanzelfsprekend een vast contract. Daardoor vertrekken ze naar andere universiteiten, zegt Toin Duijx van de faculteitsraad Sociale Wetenschappen.

De opmerking valt tijdens een bespreking van de BFR (bestuurlijke financiële rapportage), tijdens de faculteitsraadsvergadering op 26 oktober. Duijx, docent en raadslid: 'Hoe is het te rijmen dat universitair docenten (UD's) zo snel mogelijk uitzicht moeten hebben op een vaste aanstelling, maar dat er ook geen nieuwe UD's mogen worden aangesteld?'

'Volgens mij is het ene een regel, en de ander het kader', zegt decaan Hanna Swaab. 'Volgens de wetgeving streven we naar zoveel mogelijk vaste aanstellingen. Maar er is ook een financieel kader.'

Duijx: 'Maar krijgen de UD's die er nu zitten, een vaste aanstelling?'

Swaab: 'Nee, dat niet, het gaat om de verhouding.'

'Je moet flexibel zijn om schokken op te vangen', aldus bestuurslid Rolf Oosterloo. 'Een deel vast, een deel flexibel. Je werkt toe naar een workforce met 75 procent vaste aanstellingen.'

Duijx: 'Ik wil mijn zorg uiten over de tijdelijke UD's. We zien ze solliciteren, en we zien ze verdwijnen naar andere universiteiten.'

'Maar die hebben we wel nodig. Een terechte opmerking', antwoordt Oosterloo. AK

Cash verdwijnt bij kantines

Waarschijnlijk worden alle universiteitskantines op termijn 'cashless'. 'Momenteel wordt nog slechts elf procent van alle transacties in de universitaire restaurants en cafés met contant geld voldaan', laat Sander Rooijackers van het Universitair Facilitair Bedrijf (UFB) desgevraagd weten.

In januari 2015 werd CaféUBé al als eerste volledig 'cashless'. Niet alleen vanwege het dalende aantal contante betalingen: in 2014 nog 35 procent. Ook vanwege de ruime openingstijden van de Universiteitsbibliotheek. Die brengen vol-

gens Rooijackers 'in combinatie met contant geld veiligheidsrisico's met zich mee die wij als werkgever willen minimaliseren.' Bovendien had het UFB, toen de Chipknip eind 2014 vervangen werd door contactloos betalen, meteen op alle locaties creditcardbetalingen mogelijk gemaakt, vanwege de internationale universitaire gemeenschap.

CaféUBé kon meteen als proeflocatie dienen. Contactloos betalen werd 'na een korte gewenning' geaccepteerd én het bleek te helpen tegen lange rijen voor een kop koffie: transacties verliepen sneller. In het voorjaar van 2016 werd het aantal

cashless locaties uitgebreid met Café Noord, aan de Witte Singel, en de restaurants in het Sylvius en het Van Steenis. De nieuwe cateringvoorzieningen in de Bétaniewebouw en in het Wijnhavengebouw werden ook meteen cashless.

Het UFB vermoedt dat in de toekomst alle locaties op elektronische betalingen zullen overgaan. Maar wat als je pinpas dienst weigert? Rooijackers: 'Indien men het verschuldigde bedrag gepast contant bij zich heeft, hebben wij onze medewerkers geïnstrueerd om dit alleen in het uiterste geval te accepteren.' MWV

Bezuiniging voor universiteiten

‘Doelmatiger onderwijs’ moet 32 miljoen besparen

Op de nieuwe begroting van het ministerie van Onderwijs staat een bezuinigingspostje: al het onderwijs moet doelmatiger.

DOOR BART BRAUN Afgelopen Prinsjesdag kregen we de officiële financiële planning van alle ministeries te zien. Dat was echter de begroting die het vorige kabinet gemaakt had.

Inmiddels zijn er twee nieuwe ministers van Onderwijs: Ingrid van Engelshoven (D66) en Arie Slob (CU). Die willen ander beleid maken dan hun PvdA-voorganger Jet Bussemaker, dus ging de begroting van september op de schop.

Het merendeel van de veranderingen was al bekend. Het ‘groene onderwijs’, zoals de universiteit van Wageningen en de bosbouw hogeschool Van Hall Larensteyn, was om

historische redenen altijd ondergebracht bij het ministerie van Economische Zaken, maar komt nu ook bij Onderwijs. Er liggen miljoenen voor verlaging van de werkdruk op basisscholen, en 400 miljoen euro extra onderzoeksgeld voor (onder meer) de universiteiten. Studenten krijgen korting op hun collegegeld in het eerste jaar, maar betalen daar waarschijnlijk zelf voor omdat de rente op studieschulden stijgt.

Tegenover alle extra uitgaven staat ook een bezuinigingspost. Alle vormen van onderwijs kunnen blijkbaar ‘doelmatiger’, en dat levert samen 183 miljoen euro op.

26 Miljoen daarvan moet bij het wetenschappelijk onderwijs vandaan komen, en nog eens zes miljoen bij het onderzoek. Het streven is om bij de invulling van de besparingen over en binnen alle onderwijssectoren het primaire proces zo veel mo-

gelijk te ontzien, en alle sectoren te betrekken, schrijft Van Engelshoven aan de Tweede Kamer in een nota over haar omgekatte begroting.

Volgens de analyse die het Centraal Planbureau van het regeerakkoord maakte, gaat die bezuiniging gewoon af van de totale zak geld die het onderwijs van het ministerie krijgt. Het lijkt er dus op dat de universiteiten zelf mogen bepalen hoe ze precies willen snijden.

Typen met 2400 karakters

Deze Chinese typemachine is te zien op de tentoonstelling *Vol van Karakter* in het Taalmuseum Leiden. ‘Het echte apparaat staat in de Azië-bibliotheek van de Universiteit Leiden’, zegt gastconservator, sinoloog en taalkundige Jeroen Wiedenhof. Je ziet alleen de meest frequente karakters, zo’n 2400: nog niet genoeg voor een roman of krant. ‘Daarvoor heb je aparte letterbakken’, vertelt Wiedenhof, die zelf in de jaren tachtig en negentig met het apparaat gewerkt heeft. Tussen de frequente karakters vind je ook ‘Leiden’, ‘Sinologie’ en ‘Onderzoeksinstituut’. De tentoonstelling is te zien tot en met 12 januari, BplusC locatie Nieuwstraat.

FSW vreest ruimtegebrek

De toenemende instroom van studenten bij de faculteit Sociale Wetenschappen zal voor ruimtegebrek zorgen in de computerzalen, is de zorg van de faculteitsraad.

Het bestuur wil kijken of de ruimte niet handiger is te gebruiken. ‘Nu gaan we van 500 naar 750 mensen. We gaan toe naar 1400 studenten die een cursus hebben waarbij de pc-zaal gebruikt wordt’, zegt Kees Verduijn, personeelslid van de faculteitsraad, tijdens de vergadering van 26 oktober. ‘Wat is de conclusie die het bestuur eruit trekt?’

‘De kwaliteit van het onderwijs, ten opzichte van de instroom, is een puzzel’, zegt decaan Hanna Swaab. ‘We barsten er aan alle kanten uit. Op korte termijn kijken we naar flexibilisering van het onderwijs.’

‘Het gesprek loopt’, zegt bestuurslid Rolf Oosterloo. ‘We spreken over de regulering van de instroom. Je wil niet verrast worden met een stoet studenten.’ ‘We zaten verbluft te kijken naar het aantal aanmeldingen’, zegt vice-decaan Paul Nieuwenburg. ‘Ook mensen die normaal naar universiteiten aan de grens gaan, komen

nu richting de kust. Ik hoor heel veel Duits op de gangen. Voordat ik verkeerd geciteerd wordt: mijn vrouw is Duits.’

‘We moeten de ruimte beter benutten’, zegt Oosterloo. ‘Bij psychologie is de druk op kantoren het grootst, maar dan komen we nog niet op vijftig procent bezetting. En dan moet ik aan vastgoed vragen om meer zalen te bouwen. Kunnen we in dit gebouw niet anders met de ruimte omgaan?’

‘Ik heb niks te zeggen over de zalen, die horen bij het UFB. We moeten wel praten over het beter benutten van de ruimte. Psychologie en pedagogiek hebben ook meer ruimte nodig voor laboratoria. Spinozaprijzen komen ook niet uit de lucht vallen. Maar dat is maar één stuk. Wat doen we voor studenten? Die zijn onze *core business*.’

Swaab: ‘Is het concept van pc-zalen met terminals niet aan herziening toe? Ik kan tegenwoordig alles op mijn telefoon en laptop.’

Oosterloo: ‘Daar kunnen we met deskundigen over praten. Maar nu hikken de psychologen er wel tegenaan. Misschien moet er weer op zaterdag college gegeven worden.’ **AK**

‘Je hoort nooit: laten we aanschuiven bij de G20’

Isabelle Duyvesteyn hield maandag haar oratie als hoogleraar International Studies and Global History, over de onverwachte macht van kleine staten.

‘Diplomacy is the art of telling people to go to hell, in such a way that they ask for directions’, citeerde Duyvesteyn Winston Churchill in haar oratie.

‘Diplomatie is een duidelijk instrument’, zegt ze. ‘Maar staten kunnen meer doen. Sancties en embargo’s inzetten, bijvoorbeeld. Die geven een krachtig signaal: dit is onwenselijk en het moet stoppen. Maar in slechts een klein percentage leidt dat tot gedragsverandering. Het is meer symboolpolitiek. Aan vredesmissies en ontwikkelingshulp zit juist een effect, dat onvoldoende wordt belicht. En dat wilde ik onder de aandacht brengen.’

Allereerst, welke staten zijn kleine staten?

‘Dat is meteen de grote valkuil: Nederland wordt vaak gezien als een kleine, of misschien middelgrote staat. In oppervlakte is Nederland inderdaad klein, maar op basis van de omvang van de economie zouden we misschien wel lid van de G20 moeten zijn. Dat zijn we overigens niet.’

‘Nederland lijkt klein en niet altijd

even zichtbaar. Toch gebeuren er op het gebied van buitenlandbeleid allerlei dingen, zoals vredesmissies, die politiek kapitaal opleveren. Hoe moeilijk het ook is om te werken aan vrede in Afghanistan of Irak, je ziet dat we aan onze pogingen daar goodwill hebben overgehouden. Dat reflecteert weer in het feit dat we vanaf januari deelnemen aan de Veiligheidsraad. Maar voorafgaand of na afloop wordt er nooit met zo’n macroblik naar een vredesmissie gekeken.’

Waarom is dat een probleem?

‘Wanneer er in de Tweede Kamer verantwoording wordt afgelegd over het belastinggeld voor ontwikkelingshulp, gaat het er nooit over, dat we zo misschien bij de G20 kunnen aanschuiven. Je hoort niet: met de missie in Mali hebben we kunnen aantonen dat we een serieuze partner zijn.’

Wordt ontwikkelingshulp bieden zo niet een beetje opportunistisch?

‘Er zitten inderdaad twee kanten aan, maar ik vind dat je als wetenschapper ook die andere kant moet duiden. Eigenbelang is een belangrijke component. Daar is niets mis mee, juist wanneer je dat erkent en er open over bent. Het gaat immers om een enorm budget, dat naar

Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingshulp en Defensie gaat.’

Hoe zit dat bij andere kleine landen?

‘Mijn leeropdracht is inderdaad wat breder: *Global History*. Ik kijk dus ook naar parallele processen in andere werelddelen. Je ziet het ook bij andere kleine staten die deelnemen aan VN-vredesoperaties, zoals Ghana, Oeganda en Bangladesh. Niet de meest machtige staten, maar door hun buitenlandinstrumentarium op een slimme manier in te zetten, kunnen ze toch invloed uitoefenen en zichtbaar zijn. Ghana leverde bijvoorbeeld van 1997 tot 2006 een secretaris-generaal voor de Verenigde Naties: Kofi Annan.

‘En je kunt zeggen: de VN, dat is een club van staten waar vooral veel gepraat wordt. Maar er zijn niet veel andere plekken waar zoveel verschillende mensen en belangen bij elkaar komen, én waar invloed uit te oefenen is.’

En wat kunnen grote staten hiervan leren?

‘Onderschat kleine staten niet: dat zijn medespelers, die het verdienen om serieuzer genomen te worden. Maar de Verenigde Staten en China weten andere staten zeker wel te vinden, wanneer er coalities gesmeed moeten worden.’ **MWV**

‘Dit is een dumpprijs’

De Leidse PvdA wil de verkamering aanpakken door pandjesbazen flink meer te laten betalen voor de vergunning die ze moeten hebben om een woning op te splitsen.

‘Je ziet het heel sterk in de Merenwijk en Transvaal’, zegt PvdA duogemeenteraadslid Elwin Wolters. ‘Louche figuren kopen daar panden op. Vervolgens plaatsen ze alleen maar een dun tussenmuurtje in een huis en dan zeggen ze tegen bijvoorbeeld een student of arbeidsmigrant: “Hier is je kamer.” En dan vragen ze ook nog eens een heel hoge huur. Vanwege het tekort aan studentenkamers en betaalbare woningen, is er een markt voor deze aanpak.’

Vervolgens verloedert zo’n straat. ‘Veel geluidsoverlast, troep op straat en overal fietsen. De kamers zijn ook vaak brandgevaarlijk.’

De PvdA wil dan ook verpaupe-

ring door verkamering tegengaan. Vandaag dient de partij tijdens de gemeenteraadsvergadering een motie in met daarin een aantal voorstellen om de verkamering aan te pakken. Zo wil Wolters de prijs van de zogeheten onttrekkingsvergunning flink verhogen. ‘Als je een pand onttrekt aan de woningvoorraad om te verkameren, dan heb je daar een onttrekkingsvergunning voor nodig’, legt Wolters uit. ‘In Leiden kost zo’n ding 207,91 euro en dat is extreem laag. Een dumpprijs, vind ik. Groningen rekent bijvoorbeeld 620 euro. Delft is het duurst, daar betaal je 1450 euro. Ons idee is om het bedrag voor Leiden op iets van 800 euro te zetten.’

VVD wethouder Paul Laudy ziet niet zoveel in het plan. Het houdt de pandjesbazen waarschijnlijk niet tegen, denkt hij.

‘Een prijsverhoging is niet *de* oplossing’, erkent Wolters. ‘Maar het is onderdeel van een pakket. Ik

ben er ook voorstander van om in bepaalde wijken een maximaal percentage aan verkamerte woningen in te voeren. Verder zijn er al een aantal zaken geregeld. De bouwtechnische eisen voor verkamering zijn aangescherpt. En er wordt ook meer en strenger gecontroleerd.’

Verder is het digitale meldpunt voor verkameringsoverlast van de gemeente Leiden na vragen van de PvdA weer geactiveerd.

Het achterliggende probleem is natuurlijk dat Leiden een tekort aan betaalbare woningen heeft (zie ook pag. 2). Voor net afgestudeerden met een eerste baan is weinig keuze, waardoor de doorstroming moeizaam verloopt. Wolters: ‘Er wordt best veel gebouwd in Leiden, maar het is zeker zo dat de nadruk bij bouwen moet liggen op sociale huurwoningen, woningen met een huur tussen de 800 en 1000 euro en koopwoningen van rond de twee ton. Daar letten we scherp op.’ **VB**

Maretjes

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van 4.500 euro te boven gaan.

Is taal echt jouw ding? Of spreek je gewoon goed **Nederlands**? Help dan vluchtelingen om het Nederlands onder de knie te krijgen. Het Leidse **Ekklesia Taalprogramma** organiseert kleine **conversatiegroepen** en **taalmaatjes** voor statushouders en is op zoek naar extra begeleiders. Of kom helpen bij de **coördinatie** van het programma. Interesse? Graag meer informatie? Mail: taalgroep@ekkesleiden.nl.

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord**, 27 leerlingen **basisonderwijs**, groep 4 t/m 8, waarvan 4 met vergoeding van 5 tot 10 euro. Ook nog 2 vluchtelingtjes uit Syrië, groep 3 en 6. Graag thuis hulp bij leerling groep 6 in Voorhout, woordenschat en redactiesommen,

kleine vergoeding. **Voortgezet onderwijs**: *Nederlands, 2mavo-havo. *Nederlands, 2havo. *Twee leerlingen begrijpend lezen, kopklas. *Nederlands, 3havo. Nederlandse verslagen maken, hbo, eerste jaar bestuurskunde. *Nederlands, brugklas mavo-havo. *Nederlands, Engels, 3havo. *Nederlands, 5vwo. *Nederlands, rekenen, brugklas vwo. *Nederlands, Engels, brugklas mavo. **Leiden-Zuid**, 6 leerlingen **basisonderwijs**, groep 4 t/m 8. Onderwijswinkel, Driftstraat 77, ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Een kosmische kijk op het leven Maandag 13 november, 19.30 uur. Plaats: **Sijthoff** Doezastraat 1b, Leiden. www.stichtingisis.org

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi- commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijfendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., postbus 20, 2040 AA Zandvoort, telefoon 023-571 47 45. E-mail: Zandvoort@bureauvanvliet.com

Academische Agenda

Prof.dr. J.J.M. van Dongen zal op vrijdag 10 november een oratie houden bij benoeming tot hoogleraar bij de faculteit Geneeskunde met als leeropdracht Medische Immunologie. De titel van de oratie is 'Immuunmonitoring in de patiëntenzorg. Hoe we het afweersysteem kunnen gebruiken voor de diagnose en het vervolgen van ziekten'.

Prof.dr. M.G. Kossman zal op maandag 13 november een oratie houden bij benoeming tot hoogleraar bij de faculteit Geesteswetenschappen met als leeropdracht Berberstudies. De titel van de oratie is 'Van Carthago tot Gouda-Oost: over Berberstudies'.

Mw. E. Meijer hoopt op dinsdag 14 november om 11.15 uur te promoveren tot doctor in de Sociale Wetenschappen. De titel van het proefschrift is 'This is (not) who I am: Understanding identity in continued smoking and smoking cessation'. Promotoren zijn Prof.dr. A.W.M. Evers en Prof.dr. C. van Laar (KU Leuven).

Mw. J. Spasic hoopt op dinsdag 14 november om 13.45 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Improved Hard Real-Time Scheduling and Transformations for Embedded Streaming Applications'. Promotor is Prof.dr. J.N. Kok.

Mw. J.B. Pawlak hoopt op dinsdag 14 november om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Bioorthogonal Antigens'. Promotor is Prof.dr. H.S. Overkleef.

Dhr. M. Booi hoopt op woensdag 15 november om 11.15 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Innovation and stasis'. Promotor is Prof.dr. J.H.A. van Konijnenburg-van Cittert.

Dhr. M.R. Keezer hoopt op woensdag 15 november om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'The comorbidities of epilepsy: concepts,

challenges, and opportunities'. Promotor is Prof.dr. M.D. Ferrari.

Dhr. P.W. Waldeck hoopt op woensdag 15 november om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Geesteswetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Maarten van der Goes van Dirxland (1751-1826). Nederlands eerste Minister van Buitenlandse Zaken'. Promotor is Prof.dr. H. te Velde.

Dhr. N. Poovuttikul hoopt op donderdag 16 november om 10.00 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Transport coefficients and low energy excitations of a strongly interacting holographic fluid'. Promotor is Prof.dr. J. van Zaanen.

Mw. L. Kovudhikulungsri hoopt op donderdag 16 november om 11.15 uur te promoveren tot doctor in de Rechtsgeleerdheid. De titel van het proefschrift is 'The right to travel by air of persons with disabilities'. Promotoren zijn Prof.dr. P.M.J. Mendes de Leon en Prof.dr. A.C. Hendriks.

Dhr. T.P.A. Leclerc hoopt op donderdag 16 november om 13.45 uur te promoveren tot doctor in de Rechtsgeleerdheid. De titel van het proefschrift is 'Les mesures correctives aux émissions aériennes de gaz à effet de serre'. Promotoren zijn Prof.dr. P.M.J. Mendes de Leon en Prof.dr. L. Grard (Bordeaux).

Dhr. D.M. Broekhuijsen hoopt op donderdag 16 november om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Rechtsgeleerdheid. De titel van het proefschrift is 'A multilateral tax treaty: designing an instrument to modernise international tax law'. Promotoren zijn Prof.dr. F.A. Engelen en Prof.dr. S.C.W. Douma.

Mw. A.D. Krause-Utz hoopt op donderdag 16 november om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Sociale Wetenschappen. De titel van het proefschrift is 'The Influence of Dissociation on Emotional Distractibility in Borderline Personality Disorder: A Neuroimaging Approach'. Promotoren zijn Prof.dr. B.M. Elzinga en Prof.dr. Ph. Spinhoven.

Achtergrond

Thomas Hees met zijn neven Jan en Andries Hees en een bediende, schilderij van Michiel van Musscher, 1687. olieverf op doek, (76× 63cm) Foto Rijksmuseum

Hoe was dit mogelijk?

> Vervolg van de voorpagina

'Hier woonde de familie Couderc-Temming', zegt Fatah-Black op de hoek van de Langebrug en het Rapenburg.

'Uit het testament blijkt dat zij een huishouding hadden van drie zwarte bedienden, waarvan twee onvrij. Dat was formeel niet meer mogelijk in een Hollandse stad. Maar bij het overlijden van vrouw Temming zou haar bediende Cloudinha in eigendom worden overgedragen, inclusief eventuele kinderen. Zo werd een niet-bestaande praktijk hier nieuw leven ingeblazen.'

Verderop wijst Fatah-Black naar de overkant van het water. 'Op Rapenburg 29 of 31, woonde Johannes de Laat. Hij was een Antwerpse vluchteling met een enorme kennis van het Atlantische en Caribische gebied. Hij was een van de geestelijken vaders van de West-Indische Compagnie (WIC). Bij de oprichting werd er door de stad zoveel geld geïnvesteerd dat Leiden een plek kreeg in het Amsterdamse bestuur en hij de eerste vertegenwoordiger werd.'

Een voorbeeld hiervan siert de voorkant van het boek: Thomas Hees. Op een schilderij van Michiel van Musscher is hij 'rokend en in een ontspannen pose' afgebeeld. Hees onderhandelde over de vrijlating van Nederlandse scheepsluizen die aan de Noordkust van Afrika gevangen waren genomen. Maar zelf kocht hij daar het jongetje dat ook op het schilderij staat afgebeeld: "Thomas de Neger", een van de weinige geportretteerde zwarte bedienden van wie de naam bekend is.'

Dat verschil in mentaliteit is interessant, vindt Fatah-Black. 'De slavernij was al in de Middeleeuwen afgeschaft, maar er wordt een uitzondering gemaakt voor niet-witte mensen. In de wetgeving werd dat raciale onderscheid niet gemaakt.'

Dat merkt ook de Leidse rechtenstudent Samuel Arnoldus Coerman. 'Hij ging naar Curaçao als openbaar aanklager, en wilde daar in de praktijk brengen wat hij in Leiden geleerd had, dus ook: geen onderscheid maken tussen

zwarte en witte mensen. 'Maar het Gerechtshof waar hij kwam te werken zei: allemaal leuk en aardig, maar zo werkt het hier niet. Dat koloniale hof was een racistische praktijk zonder dat daar wetgeving over was. Coerman keerde gedesillusioneerd terug naar Leiden.'

Er valt nog veel meer te onderzoeken zegt Fatah-Black: 'De bouwstenen voor het wetenschappelijk racisme zijn in de achttiende eeuw door Leidse wetenschappers ontwikkeld. Daar hebben we in dit boek weinig mee gedaan. Er kwamen ook veel koloniale bestuurders bij de Rechtenopleiding vandaan. Ik ben benieuwd naar die wisselwerking. Ik hoop dat het boek een aanleiding is voor mensen om dingen verder structureler in kaart te brengen.'

Al met al is het 'geen verhaal om trots op te zijn', schrijft rector magnificus Carel Stolker in het voorwoord. 'Maar ook dit verhaal hoort bij onze geschiedenis.' 'Met onze huidige kijk op slavernij is dat bijna onbegrijpelijk', vindt ook burgemeester Henri Lenferink. 'Het is goed dat de sporen uit het slavernijverleden zichtbaar zijn gemaakt, zodat we ervan kunnen leren.'

Zou de universiteit eigenlijk excuses moeten aanbieden voor het slavernijverleden?

'Ik ben niet zo van de excuses', zegt Oostindie. 'Maar instituties als het koningshuis, de kerk of de universiteit kunnen wel zeggen: hoe is het toch mogelijk dat we er in die tijd niet beter over hebben nagedacht? De omgang met de slavernij kwam toch voort vanuit een superioriteitsgevoel. Daar kun je als institutie spijt voor betuigen.'

'Maar wie zijn wij, om te zeggen dat wij het anders hadden gedaan? Mensen als wij vonden het toen ook gewoon, slechts enkelen niet. Dat zijn, zeg maar, de Cleveringa's van toen.'

DOOR MELLE PETERS

Gert Oostindie & Karwan Fatah-Black, *Sporen van de Slavernij in Leiden*. Leiden University Press, 95 pgs. € 12,50. Presentatie is zondag 12 november, Lockhorstkerk, 14.30 uur

In memoriam

dr. Emericus Joannes van Donzel

Nieuwstadt, 5 juli 1925 — Wassenaar, 29 oktober 2017

Op 29 oktober 2017 is dr. Emeri van Donzel, voormalig directeur van het Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten te Leiden (NINO; 1974-1990), overleden.

We herinneren ons hem als een zeer vakkundig beoefenaar van ethiopiëstudies, arabistische en islamologische studies, en als de man die het NINO door een cruciale fase van zijn bestaan heeft geloodst.

Daarnaast was hij enkele decennia actief als voorzitter of bestuurslid van Stichting De Goeje en Stichting Het Oosters Instituut.

Emeri van Donzel was eindredacteur van de tweede editie van *The Encyclopaedia of Islam*

(EI2), kreeg de Akademiepenning van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen uitgereikt, ontving een eredoctoraat van de Universiteit Hamburg, en was Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Hij studeerde Semitistiek, Sanskrit en Indonesische cultuur voordat hij als missionaris (Lazarist) uitgezonden werd naar Addis Abe-

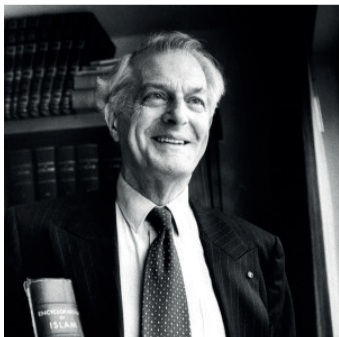
ba. Hij ontleende aan zijn werk daar een levenslange toewijding aan de studie van Ethiopië, met als resultaat een aantal belangrijke studies.

De leidende gedachte in zijn interdisciplinaire onderzoek was het wederzijdse begrip tussen de culturen van islam en christendom. Zijn werk als schrijver en redacteur voor EI2 heeft een grote bijdrage betekend voor de moderne studie van de islam.

Meer informatie over leven en werk van Emeri van Donzel, inclusief een beknopte bibliografie van zijn belangrijkste academische publicaties valt te lezen in *E. van Donzel - Ethiopia, Arabia, and Islam, A Selection of his Writings* (Leiden: Stichting De Goeje, deel 33, 2017).

De afscheidsdienst heeft vrijdag 3 november 2017 in Oegstgeest plaatsgevonden.

RONALD E. KON, namens Stichting De Goeje en het NINO

Gert Oostindie (links) en Karwan Fatah-Black in het Academiegebouw. Foto Marc de Haan

Intelligent koffiedik kijken

Duurzame toekomst doorgerekend door milieukundigen

Als de mensheid wil overstappen op een duurzamere economie, zijn er andere grondstoffen nodig. Maar bestaan die ook? Een prognose van Leidse milieuwetenschappers zegt van wel. 'De technologie is er, de resources ook.'

DOOR BART BRAUN Stel: we gaan het alsnog proberen, met dat klimaat. We leggen de wereldwijde CO₂-uitstoot toch echt aan banden. De financiële gevolgen van die stap zijn moeilijk te overzien, maar die van het negeren van het probleem ook niet. In elk geval kunnen wij, de mensen, besluiten om het te doen. Dan is het natuurlijk wel handig om alternatieven te hebben. Financiële pijn is één ding, maar ons transport en onze elektriciteit opgeven gaat nog een flinke stap verder. Een koolstof-arme economie behelst bijvoorbeeld dat ons wagenpark elektrisch wordt.

Nog zoiets: een kolencentrale werkt altijd, en ook altijd ongeveer zo hard als je wil dat 'ie werkt. Als heel Europa op hernieuwbare stroombronnen zou overstappen, moet het hele elektriciteitsnetwerk op de schop om een tijdelijke windstilleheid in het ene land te compenseren met wat extra waterkracht uit een andere hoek van het continent.

Niet alles kan zomaar. Om die alternatieven te bouwen heb je

grondstoffen nodig, en die moeten er dus ook zijn. 'Het is gelukkig niet nodig, maar als je al die hernieuwbare energie op zou willen slaan in enorme lithium-accu's, gaat 't hem niet worden', illustreert milieuwetenschapper Arjan de Koning het probleem. De wereldwijde productie van dat metaal is domweg niet hoog genoeg.

In een artikel in het vakblad *Resources, Conservation & Recycling* gaat De Koning samen met zijn collega's dieper in op de vraag of we de grondstoffen wel hebben om uitstootarm te leven. Hoeveel meer koper hebben we nodig voor onze stroomdraden? Hoeveel metalen als neodymium moeten er in de dynamo's van onze windmolens? En zo verder, voor elf verschillende metaalsoorten.

De Koning en co gaan uit van een behoorlijk optimistisch toekomstscenario, waarin we alles op alles zetten om CO₂-uitstoot te beperken of op te vangen. Alle verwarming van huizen gaat via groene stroom, bijvoorbeeld. Alle elektriciteitscentrales die nog CO₂ uitstoten, vangen die meteen bij de schoorsteen op, het wereldwijde wagenpark stapt vrijwel geheel over op elektrisch rijden.

Dat betekent dat de wereldproductie van de metaalsoorten in zijn studie flink moet stijgen. Dat kan, lijkt het. Een aantal mijnen zal de productie moeten verhogen, en er moeten misschien een paar mijnen

bij, maar de huidige productiegroei en reserves zijn in principe voldoende. Alleen de productie van de halfgeleider indium, gebruikt in elektronica en zonnepanelen, zou achter kunnen blijven bij de vraag, maar dat is een speciaal geval.

'Indium is nu een bijproduct uit zinkmijnen. Sommige raffinaderijen halen het uit de zinkerts, anderen niet. Als de wereldwijde vraag naar indium stijgt, en de prijs ervan dus ook, zou de productie relatief makkelijk kunnen worden opgeschaald', legt De Koning uit.

Het blijft natuurlijk een model, benadrukt hij. 'Intelligent koffiedik kijken. We weten wat de voorraden zijn, hoe de markt zich tot nu toe gedroeg, wat de prognoses zijn voor de ontwikkeling van de wereldbevolking, enzovoort. Maar als er een grote technologische doorbraak komt, of een groot gewapend conflict, dan ziet de wereld er in 2050 anders uit dan wij voorrekenen.' Met die slag om de arm blijft hij bij zijn conclusie: 'Het is niet waarschijnlijk dat deze elf stoffen een *bottleneck* vormen bij de overgang naar een koolstofarmere economie.'

Tot zo ver het goede nieuws. Het slechte nieuws is drieledig.

In de eerste plaats betekent de beschikbaarheid van metalen niet dat we die overstap ook gaan maken. Dat vereist een enorme daadkracht, eensgezindheid en investering. 'Eigenlijk zou er een wereldwijde

belasting op CO₂-uitstoot moeten komen, zodat hernieuwbare energie kan concurreren met spotgoedkope kolencentrales', verzucht De Koning.

Ten tweede gebruikt hij niet voor niets de wat gekunstelde term 'koolstofarm' in plaats van gangbaardere termen als 'duurzaam' of 'schoon'. De energie is inderdaad behoorlijk schoon, maar voordat je die hebt, moet je wel eerst die metalen winnen. 'Het is lastig om de totale CO₂-emissie in een keten te vergelijken met de lokale impact van een mijn, maar die laatste is vaak desastreus. Grote open putten, die stof of giftige resten verspreiden, soms in kwetsbare ecosystemen zoals het Amazonewoud. Dit artikel van ons gaat daar niet over, maar het zijn toch wel dingen om rekening mee te houden.'

Als laatste: zelfs in het meest techno-optimistische scenario van de Leidenaars warmt de aarde met vier graden op. De Koning: 'Over het resource-probleem ben ik redelijk optimistisch. Over de in Parijs afgesproken klimaatdoelstelling van maximaal twee graden opwarming ben ik dat niet. De technologie is er en de grondstoffen zijn er, dat is het probleem niet. Maar de bevolkingsgroei en economische groei werken tegen ons, en in heel veel landen is het niet gelukt om de uitstoot omlaag te krijgen. Ik zit altijd gevangen tussen hoop en vrees, als ik het zo mag zeggen.'

Vrouwenbloed

Mannen die bij een bloedtransfusie vrouwenbloed krijgen, gaan gemiddeld ietsjes vaker dood in de periode daarna. Dat het gebeurt, was al bekend uit de literatuur, waarom het gebeurt nog niet. In artsblad *JAMA* beschrijft een groep onderzoekers, onder leiding van de Leidse epidemioloog Rutger Middelburg, een studie die een stapje dichterbij een verklaring komt.

De wetenschappers volgden meer dan dertigduizend patiënten die ergens tussen 2005 en 2015 hun eerste bloedtransfusie hadden gekregen in Nederlandse ziekenhuizen. Van die patiënten waren er bij het sluiten van het onderzoek bijna vierduizend overleden. Dat lijkt veel, maar bloedtransfusies krijg je natuurlijk niet zomaar.

De ontvangers van vrouwenbloed waren een beetje oververtegenwoordigd, zo bleek. Specifieker: vrouwenbloed – maar alleen van vrouwen die ooit zwanger waren geweest – vergroot de kans om te overlijden een klein beetje – maar alleen bij mannen, en dan vooral mannen van onder de vijftig.

Van bloedplasmatransfusies was al bekend dat plasma van moeders gevaarlijk kon zijn voor mannen, maar het is onduidelijk of het kleine beetje plasma in een zakje bloed ook verantwoordelijk is voor de toegenomen sterfte hier.

Bodembacteriën

Een plant leeft vrijwel altijd bij de gratie van microbiologisch teamwerk. Tussen de wortels zitten allemaal bacteriën die de plant helpen met het opnemen van voedingsstoffen, en het op afstand houden van ziekmakers. De Leidse bioloog Jos Raaijmakers schreef mee aan een Nederlands-Braziliaanse studie naar bodembacteriën en bonenplantjes.

De biologen vergeleken een twee varianten van de bonenplant met elkaar: eentje die speciaal gekweekt was om resistent te zijn tegen de ziekmakende schimmel *Fusarium oxysporum*. Tussen de wortels van de ene en de andere bonenvariant wonen behoorlijk verschillende bacterie-populaties. Voor de kenners: de resistente boon had een complexer bacterieel netwerk, met meer pseudomonaceae, solibacteraceae en bacillaceae, zo valt te lezen in het *ISME Journal*. Genetisch onderzoek liet zien dat die gemeenschap ook vaker stoffjes afscheidt die de groei van schimmels of andere bacteriën tegengaan. Kortom: het lijkt erop dat die resistente bonenvariant in elk geval deels resistent is omdat hij goed is in het maken van de juiste ondergrondse vrienden. De volgende vraag is dan natuurlijk wát hem daar zo goed in maakt, maar die bewaren de onderzoekers voor een volgend artikel.

Dropouts

Hoogleraar jeugdpsychiatrie Robert Vermeiren is een van de auteurs van een artikel in *Transcultural Psychiatry*, over allochtone jongeren die stoppen met hun ggz-behandeling.

Samen met drie andere onderzoekers uit de jeugdzorg deed hij een literatuuronderzoek naar deze groep. Jongeren die tot een ethnische minderheid behoren, krijgen relatief weinig psychiatrische of psychologische hulp: het percentage autochtone leeftijdsgenoten dat zulke hulp krijgt is bijna twee keer zo hoog.

Als de jongeren met een migratie-achtergrond dan toch een behandeling voor hun problemen krijgen, stoppen ze daar vervolgens ook vaker mee, blijkt uit het artikel van Vermeiren en co. De mate van dropout verschilt per ethnische groep.

Jammer genoeg zijn bijna alle studies uit het literatuur-overzicht gedaan in de VS, en maakt dat het onduidelijk of de conclusie ook opgaat in, zeg, Leiden. Toch adviseren de auteurs psychotherapeuten om extra aandacht te geven aan het uitvalsrisico bij allochtone patiënten.

Je moet ergens beginnen

Dwing anderen niet tot veganisme, maar laat zien hoe lekker het is

Het klopt dat de universitaire kantine ons 'ambachtelijk' bedonderd met 'pure' producten. Maar je kunt ook niet iedereen per direct een veganistisch dieet opleggen, bevoogt **Niels van der Salm**.

Wat een verademing om te zien dat er meer mensen zijn die zich opwinden over de aard van de 'groene' producten in onze kantine. Ik las het opiniestuk van Pablo Kattenberg ('Pas op: dit product is immoreel. De groene illusie van de universiteitskantine', *Mare* 7, 26 oktober) in de week dat *Elsevier* de moed had om een openhartig artikel te publiceren over het gebruik van vlees, en hoewel Kattenbergs stuk menig lezer tegen de borst stuitte (getuige de reacties op de online-versie), hebben we hier in 2017 in ieder geval niet meer met een links hobby-themaatje te maken.

Juist daarom betreur ik de polemische toon van je artikel, Pablo, vooral omdat (althans in mijn ervaring) voor velen het woord 'veganisten' een enge sekte symboliseert, waarin leden radicaliseren en geïndoctrineerd worden tegen alles wat 'normaal', 'natuurlijk', en 'menselijk' is (oh, de ironie!).

Ik raak natuurlijk ook ontzettend gefrustreerd wanneer ik zie hoe klanten van de kantine in de luren worden gelegd door modewoordjes - of erger nog, hoe zij zich bewust wanen, terwijl de voedselindustrie simpelweg hun idealen vermerkt en vermarkt om door te kunnen gaan met wat ze altijd al deed.

'Ambachtelijk' bedonderd, zeg maar.

'Pure' verlakkerij.

Maar ik stel me ook zo voor dat diezelfde klanten zich ook zelf aangevallen voelen door die scherpe toon die bedoeld was als kritiek op de kantine en haar producten. Klanten die kennelijk wél oprecht gemotiveerd zijn om groenere keuzes te maken - dat wil zeggen, duurzamer en diervriendelijker, maar (nog) niet voor iedereen synoniem met veganisme. Klanten die best een kom courgettesoep lusten en niet eisen

dat de kok er nog balletjes instopt.

Het is niet optimaal, maar je moet ergens beginnen. Ik ben ooit zelf klein begonnen - en de kans is groot dat de meeste vegetariërs en veganisten die jij kent (inclusief wellicht jijzelf) ook in etappen hun nieuwe dieet hebben omarmd.

Dit zijn geen mensen die 'nog steeds zes dagen vlees eten'. Dit zijn mensen die 'al één dag bewust geen vlees meer eten'. Als we elkaar dan in hokjes stoppen, dan toch liever dat laatste. Laten we alsjeblieft niet diegenen afschrikken die in de toekomst potentieel moord, diefstal, roofbouw en systematische uitbuiting zullen afzweren.

Nu zul je misschien riposteren dat ik makkelijk praten heb, aangevend wat jij verkeerd deed zonder zelf de moed op te brengen iets zinnigs bij te dragen. Laat ik dan een voorbeeld geven dat volgens

mij positiever én effectiever is: er is een heerlijk vega(n) restaurantje in het Leidse, waar ik niet alleen zelf regelmatig kom, maar waar ook carnivore vrienden graag mee naartoe gaan om te genieten van een heerlijke bonenburger.

'Goed, faciliteren, niet forceren', zul je reageren, 'dat doe ik zelf ook - wat heeft dat met de kantine te maken?' Welnu: doe geen oproepen die er uiteindelijk op neerkomen dat de kantinebezoeker gedwongen wordt om jouw dieet te volgen. In het meest gunstige geval jaag je de 'echte vleesch-eter' slechts naar de dichtstbijzijnde snackbar of kebabzaak. Laten zien dat plantaardig eten óók lekker is (en niet naar karton smaakt) lost meer op dan anderen de les lezen.

Of doe een oproep waar het UFB iets mee kan, zoals de volgende.

Geacht UFB, geachte leden van het college van bestuur,

Uit berichten in *Mare* blijkt dat er studenten zijn die graag voor redelijker prijzen een gezonde maaltijd willen kunnen eten. Voorts zijn er veganistische studenten die niet in de kantine terecht kunnen vanwege een gebrek aan plantaardige producten.

Een oplossing voor beide problemen zou gevonden kunnen worden in het aanbieden van geheel plantaardige maaltijden. Enerzijds is het gebruik van de meeste plantaardige producten - ook proteïnerijke - goedkoper dan het gebruik van dierlijke (zolang men tenminste geen dure vleesvervangers gebruikt, maar simpele producten als peulvruchten, paddestoelen of zoiets eenvoudigs als taugé). Anderzijds zijn deze producten ook enorm veel groener, bijvoorbeeld omdat er geen dieren in de keten zitten die methaan produceren - een broeikasgas - en er geen veevoer geproduceerd hoeft te worden op gekapte Zuid-Amerikaanse oerbossen en getransporteerd in grote, stookolie slurpende tankers, naar de landen waar dieren dit opeten om een fractie ervan om te zetten in vlees, melk of eieren.

Zo kan de universiteit weer een stap doen in het realiseren van haar faciliteitsvergroening, kan een groeiend deel van de studentpopulatie voortaan ook in de kantines terecht, en kan de arme, tegenwoordig StuFi-loze, student aan het einde van de maand óók nog even snel een gezonde hap naar binnen werken tussen collegezaal en UB door.

Iedereen een beetje blijer. Zowel dier als student.

Hoogachtend,

NIELS VAN DER SALM

student Asian Studies/Classics and Ancient Civilizations

'Laat zien dat plantaardig eten niet alleen naar karton smaakt, dat lost meer op dan anderen de les lezen.'

Don't cut yourself in the fingers

Beheers behalve het Engels óók je moedertaal

Engelstalig onderwijs is weliswaar cruciaal, vindt **Douwe Meuldijk**, maar niet zonder het Nederlands.

Een Engelstalige *summer school* in Hongkong, een Engelstalige *exchange* in Istanbul en een Engelstalige *internship* op de *international head office* bij een grote *corporate*. Tel daar zowel een deels Engelstalige bachelorprogramma als een, hoe kan het ook anders, volledig Engelstalige *International Bachelor* bij op, en je hebt een succesformule die zich heeft bewezen in mijn transitie van Nederlandse polderstudent naar *global citizen*.

Ik zal het niet ontkennen. Het beheersen van de Engelse taal is essentieel wil je als student goed kunnen manoeuvreren in het internationale academische verkeer. Ook voor studenten die geen academische carrière beogen, is het hen eigen maken van het Engels cruciaal als zij over de landsgrenzen heen willen kijken.

Het lijkt mij dan ook een logische stap dat in steeds meer bachelors en masters het onderwijs deels of

volledig in het Engels is ('*All our English*'. Aantal Engelstalige bachelors in Leiden is verdubbeld', *Mare* 8, 2 november). Bovendien trek je hierdoor internationale studenten aan die bovenal goed zijn voor het aanzien en de portemonnee van de onderwijsinstelling. Dus kom maar door met die Engelstalige onderwijsprogramma's.

Toch volgt de snelle verengelsing van het onderwijs in Nederland niet vanzelfsprekend uit de constatering dat het beheersen van Engels een noodzaak is. Net zoals het belang van de Engelse taal voor mijn toekomst helder is, is evenzo duidelijk dat ik mijn moedertaal moet beheersen. En niet alleen om in het vaderland tot de top te behoren. Sterker nog, om überhaupt vaardig te zijn in het Engels moet ik op voorhand al vaardig zijn in mijn eigen taal. Want anders: *I will cut myself in the fingers*. Indien ik niet bekwaam ben om mijzelf in de taal waarin ik nadenk schriftelijk of mondeling naar tevredenheid uit te drukken, is het niet reëel om te verwachten dat dit wel zou lukken in mijn gebruik van het Engels - al denk ik tijdens

het schrijven van mijn Engelstalige scriptie graag van wel.

Professoren die in gebrekkig Engels doceren of studenten die in steenkolenengels discussiëren: een veelvuldig geschetst doembeeld dat ik slechts sporadisch herken. Het bekritisieren van Engelstalig onderwijs om daarmee frustratie over de gebrekkige beheersing van het Nederlands onder studenten te uiten, is volgens mij dan ook alleen juist als de aandacht voor het Engels groeit maar de zorg voor de Nederlandse taalvaardigheid afzakt.

Daar is klaarblijkelijk sprake van als tieners na hun middelmatig gemaakte eindexamen Nederlands een volledig Engelstalige bachelor inrollen en in de daaropvolgende jaren niet meer intensief worden getoetst op hun beheersing van het Nederlands.

Precies omdat men wil dat onze studenten zich meten met de Engels sprekende internationale top dan wel overtuigend op hoog niveau in Nederland kunnen standhouden, moet het beheersen van de Nederlandse taal sterk worden benadrukt. Althans, wanneer het Nederlandse

onderwijs zich primair richt op mij als Nederlandse student. Anders is de verengelsing hoofdzakelijk bedoeld voor het internationaliseren van het onderwijs. Dat ik Engelstalige wereldburger kan worden, is dan louter een bijkomstigheid.

DOUWE MEULDIJK voltooide in Leiden de bachelors Internationale Betrekkingen & Organisaties (deels Engelstalig) en International Studies (Engelstalig) en volgt nu aan de Vrije Universiteit Amsterdam een master filosofie (Nederlandstalig) en politicologie (Engelstalig)

Ontwaakt uit een nachtmerrie

Advocaten zijn verbijsterd over verloren Passageproces

'Dit kan niet', dachten Nico Meijering en Christian Flokstra toen hun cliënt in het hoger beroep van het Passageproces werd veroordeeld. 'Kroongetuigen zijn een ramp.'

DOOR VINCENT BONGERS Ze waren ervan overtuigd dat hij werd vrijgesproken. In juni kreeg Dino Soerel echter levenslang voor het opdracht geven voor een tweetal moorden. De uitspraak was een schok voor Soerel, maar zeker ook voor zijn advocaten Nico Meijering en Christian Flokstra.

Dinsdag gaven de advocaten van kantoor Ficq & Partners, bekend van de documentaire-reeks *De Verdediging*, op uitnodiging van de Juridische Faculteitsvereniging Grotius een college over het megaproces. De zaak is overigens nog niet afgerond want Meijering en Flokstra zijn in cassatie gegaan bij de Hoge Raad.

Passage is een heel bijzonder proces omdat het Openbaar Ministerie (OM) kroongetuigen inzet. Kroongetuigen zijn criminelen die bijvoorbeeld in ruil voor strafvermindering of geld belastende getuigenissen afleggen over andere criminelen.

Soerel zou opdracht hebben gegeven voor de moorden op onderwereldfiguren Thomas van der Bijl en Kees Houtman. 'Soerel werd in 2010 met ontzettend veel tamtam gearresteerd', vertelt Meijering. 'De media waren voor de actie uitgenodigd. Toen hij in hechtenis was, zei Jan Boersma, chef opsporing van de Nationale Recherche bij een persconferentie "We got him!" - verwijzend naar de arrestatie van Saddam Hoessein. Zo groot was deze zaak voor het OM, *too big to fail* zelfs.'

Soerel is geen lieverdje, aldus Flokstra. 'Onze cliënt is geen onbeschreven blad'. Hij werd onder andere veroordeeld voor drugshandel. 'Maar we zijn ervan overtuigd dat hij in deze zaak onschuldig is.' Meijering: 'De zaak is gebaseerd op de getuigenissen van kroongetuigen Peter

Advocaten Nico Meijering (links) en Christian Flokstra: 'We gingen door de grond.'

Foto Guus Dubbelman

La Serpe en later ook Fred Ros. En op de getuigenissen van een anonieme bedreigde getuige die wij nooit hebben kunnen horen. Een persoon die we alleen per mail vragen konden stellen, die toen bij lange na niet allemaal zijn beantwoord.' Flokstra: 'Daarnaast spraken de kroongetuigen elkaar op essentiële punten volledig tegen. Echt volledig!'

De bodem onder het proces leek eerst weg te vallen toen bleek dat La Serpe ook belastende verklaringen bij het OM had afgelegd over de betrokkenheid van Willem Holleeder bij liquidaties. Die werden alleen weggelaten uit de dossier. Dat bleek echter pas toen La Serpe zelf vertelde dat hij getuigenissen over Holleeder had gedaan. Die zogeheten Holleeder-weglating was een van de redenen dat Soerel werd vrijgesproken.

Er kwam een hoger beroep.

Flokstra: 'Bij een zitting werd Criminele Inlichtingeneenheden-officier van justitie De Haas - niet om hem te *shamen*, zo heet hij gewoon.'

Meijering: '...van mij mag je hem best *shamen*.'

Flokstra: '...die man werd doorgezaagd over de Holleeder-weglating. Hij bleef daarna in de zaal en dat is ongebruikelijk.'

Meijering: 'Foute boel, dachten we toen.'

Het OM kwam namelijk met een extra troefkaart: getuigenissen van de nieuwe kroongetuige Ros. 'We gingen door de grond', aldus Meijering. 'Dan ben je echt even een bokser die na een klap in de touwen hangt.'

Soerel vertelde Meijering dat het verhaal van Ros onzin was. 'Dan sta je weer op en gaat aan de slag. We

gaan deze getuige slachten, was het idee.'

Flokstra: 'Het OM is als een blok voor Ros gaan liggen. Ze zijn hem gaan verdedigen. Zijn advocaten hebben hun ballen uit hun broek gelachen hierover.'

'En dat terwijl het OM aan waarheidsvinding moet doen', stelt Meijering. 'Dat is in deze zaak niet gebeurd.'

De advocaten stelden een pleitnota van 2250 pagina's op. Meijering: 'Het bewijs was heel gammel. En we hebben allerlei ontlastende zaken kunnen aantonen. We hadden er alle vertrouwen in.' 'Tot onze grote schrik, werd bij de uitspraak duidelijk dat het Hof door het bomen het bos niet meer zag, en toen de bomen maar heeft weggelaten', zegt Flokstra.

Het Hof ging mee in de getuigenissen van de kroongetuigen. In *De*

Verdediging is te zien dat Flokstra tijdens de uitspraak steeds in vertwijfeling over zijn kale hoofd wrijft. Soerel zwaait naar zijn familie als hij wordt weggeleid en steekt heel strijdbaar zijn vuist in de lucht. Meijering: 'Zijn familie is in tranen en hij wil laten zien van "We gaan door". Hij heeft ook heel moeilijke momenten gehad later. Daar waren de camera's niet bij, wij wel.'

Flokstra: 'We dachten echt: dit kan niet.'

Meijering: 'We werden na een nachtmerrie wakker in een nieuwe wereld.'

'Kroongetuigen zijn een ramp', vindt Meijering. Ook stelt hij dat de inzet van deze getuigen alleen maar voor meer liquidaties gaat zorgen. 'Je kunt als je iemand vermoord, altijd nog een deal sluiten met het OM om te getuigen in een andere zaak. Het wordt ook interessanter om potentiële kroongetuigen uit de weg te ruimen. Het aantal liquidaties neemt ook alleen maar toe.'

Maar zou het kantoor zelf kroongetuigen bijstaan, wilde een student uit de zaal weten. 'We verdedigen ook cliënten van wie we weten dat ze *guilty as hell* zijn', zegt Meijering. 'Maar we treden niet op voor kroongetuigen. Een cliënt die zegt: "Ik ga die en die ten onrechte beschuldigen voor strafvermindering en een pak geld - dat kan ik niet met mijn eed verenigen. Mensen worden veroordeeld op basis van getuigenissen van leugenaars. Ik wil niet aan die meedogenloosheid meedoen. *Never* nooit.'

Nu rest er nog de gang naar de Hoge Raad. 'We hopen dat de politieke druk daar niet zijn werk doet. We hopen ook dat er niet wordt gedacht: we willen de staat niet op miljoenen kosten jagen met een nieuw proces. Ik heb de laatste decennia er iets minder vertrouwen in gekregen dat de Hoge Raad voor rechtsbescherming staat. Scherper uitgedrukt: volgens mij is de Raad de rechtsbescherming totaal aan het afschaffen.'

Taal is als frisse lucht

Philip Freriks neemt Juridisch Dictee af

Foto Ministerie van Beeld

Oud-nieuwslezer Philip Freriks werd aan de kant geschoven bij het Groot Nederlands Dictee, maar leest wél het Juridisch Dictee voor bij studievereniging Grotius.

DOOR ESHA METIARY 'Er moeten mooie instinkers inzitten, je moet op het verkeerde been gezet worden. Dat is de grap. Een makkelijk dictee dat iedereen foutloos schrijft, daar is niks aan. Mensen moeten ermee worstelen. Schrijf je dit met streepje of zonder streepje, of aan elkaar? Houd het simpel, maar ogenschijnlijk simpel.'

Dat is de kracht van een goed dictee, zegt Philip Freriks, niet overdreven lange zinsconstructies of openstapelingen van absurde woorden. Volgende week leest hij ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van Grotius een juridisch dictee voor.

Eerder dit jaar werd plotsklaps de stekker uit het Groot Dictee der Nederlandse Taal getrokken. Hoewel

het zijn kindje was, koestert hij geen wrok jegens de omroep. 'Ik heb me een beetje gestoord aan de manier waarop dat ging, maar die gevoelens hebben we bij een kop koffie uitgepraat. *It's all in the game*, om maar eens een goed Nederlandse uitdrukking te gebruiken.'

Wie voorheen thuis trouw meeschreef tijdens de dictees herinnert zich de editie van vorig jaar nog wel, geschreven door A.F.Th. van der Heijden. Woorden als kladderadatsch en krambamboelie werden in rap tempo opgevolgd door hyperboereërs en dysthymie. De enige die het verhaal nog leek te volgen was de schrijver zelf.

'Allerlei hele ingewikkelde deftige woorden, daar zit het 'm niet in', beaamt Freriks. 'Het moet begrijpelijk zijn, je moet kunnen volgen waar het verhaaltje heen gaat. Natuurlijk mag een dictee moeilijk zijn, maar een mooie tekst bestaan niet uit tien krankzinnige woorden achter elkaar.'

Beter is het om de mensen slechts een paar memorabele woorden voor

te schotelen, zoals cisterciënzerklooster of antimakassar. 'Daar blijven mensen op kauwen, dat zullen ze nog herinneren', aldus Freriks. 'Neem nou het przewalskipaard. Dat woord is echt een eigen leven gaan leiden, soms heb ik het gevoel dat we dat ras eigenhandig gered hebben. Niemand had ooit van het przewalskipaard gehoord, maar sindsdien heeft het een soort sterrenstatus bereikt.'

De tekst van Jan Wolkers uit 2007, 'De ladder naar lust', is een van Freriks' favoriete dictees. Wolkers overleed op 19 oktober 2007 maar toch werd besloten zijn tekst voor het Groot Dictee te gebruiken. 'Prachtig! Om te beginnen omdat het van Wolkers was, maar ook omdat het een van de laatste dingen is die hij voor zijn overlijden heeft geschreven. Hij heeft het zelf niet meer in de Eerste Kamer kunnen voordragen, dat deed zijn vrouw Karina. Heel bijzonder.'

Hoewel Freriks vooralsnog niet bezig is met nieuwe taalgerelateerde

projecten vindt hij dat het belang van een dictee niet mag worden onderschat. 'Iedereen moet op den duur een rapport of een sollicitatiebrief schrijven. Als deze vol zit met spel fouten, let de lezer er wel op. Taal is net als frisse lucht: onmisbaar.'

Wat hem betreft mag er wel minder gezeurd worden over taalverloeding. 'Dat is van alle tijden, hè? Vroeger was het allemaal beter. Toen hadden we veel Franse leenwoorden, nu zie je dat achter elkaar verengelen. Daar kan je je ontzettend druk over maken, maar dat is ook het mooie van taal. Die evolueert.'

Er is echter een ding waar de presentator zich aan stoort. 'Alles "gaat" tegenwoordig: dat gaat gerealiseerd worden, ze gaan genoeg hebben enzovoorts. Dat is gewoon ontzettend lelijk Nederlands.'

Juridisch Dictee van JFV Grotius, Kamerlingh Onnes Gebouw Lorentztaal
donderdag 16 november, 13.00u.
Aanmelden is verplicht

It's a survival strategy

The number of English-language bachelor programmes has doubled

More and more English is being spoken at Leiden University. Now more than half the courses are given in English and this year, the number of English-language bachelor programmes has nearly doubled. However, it doesn't always fare well in the workplace.

2,754 of the 4,618 courses at the university are taught in English. That's almost sixty per cent – quite a lot more than the 1,671 taught in Dutch (36 per cent). The remaining four per cent of courses are taught in Spanish, French, German, Italian, Chinese, Japanese and Portuguese.

Eighty per cent of the 273 Master programmes and specialist subjects are entirely in English, which means that the great majority of English-language courses are to be found there. Nonetheless, English is on the rise in Bachelor's programmes too: this year saw the launch of five English-language tracks, bringing us to a total of 11 out of 59 programmes – almost double the number.

Let's take a quick look. The Bachelor track at Political Sciences was transferred from Leiden, becoming International Relations and Organizations (IRO) in The Hague, and Bachelor programme Security Studies is new this year too. In Leiden, an English-language track at Art History was added to Humanities: Arts, Media and Society. The English-language Philosophy programme Global and Comparative Perspectives is also new. At the Faculty of Archaeo-

logy, first-year students can choose whether they want attend classes taught in English or Dutch.

There's more in store: next year, Archaeology is setting up a new programme called Heritage and Society. The Board of Cultural Anthropology and Development Sociology is planning an English-language version, although Dutch education will remain available, according to Programme Director Jan Jansen: "We're working on a mixed-mode version which still has lots of space for Dutch-speaking students." First-years can decide to attend tutorials and do their exams in Dutch; later, they can write their thesis in Dutch too. The plans are to be presented to the Faculty Board soon.

To recap: the university is rapidly becoming more international. "Leiden University is preparing for a growing influx of international students", the educational vision statement announces. "More and more students are looking for programmes abroad and many are hoping to get a place at one of the top 100 universities."

"To be honest, it's a survival strategy", Marion Boerse, the Art History Programme Director, explains. "Universities' funding is based on growth, but there are limits to growth. You can't stay afloat with just Dutch students. We have good reasons regarding content for setting up our English-language programme, but it's also to do with revenue models. It might be at odds with what happens in the workplace", she continues, "but in the end, it's your job. Looking to the future, you don't

want to have to sack thirty per cent of your staff."

There was "quite a lot of teething trouble" when they set up the programme, but it still managed to attract 45 new students in its first year. "We have more than eighty now, so we're the market leader."

However, "too little thought" was given to some matters. "Things that used to be a matter of course are now strained. Students used to get to know each other automatically, but not now. It's more difficult to create a community."

At other faculties too, the transition is not without problems. The Science Faculty's plans to switch entirely to English for astronomy, physics and computer sciences were rejected by the Faculty Council earlier this year. The council members were concerned about the accessibility to Dutch students and thought – as the Master's programme is entirely in English – that there should be a kind of "transitional phase" where students could gradually switch from Dutch to English.

Martijn Janse of the ONS student party was one of the people who voted against the plans. "It's to do with capacity issues too. Student numbers have skyrocketed at Physics. Housing needs attention: we have international students sleeping in tents – that's just not on."

Even so, the advance of English-language education can't be stopped, claims Jan Kolen, Vice Dean of the Archaeology Faculty. "I know there's a lobby to re-introduce Dutch-language courses, but for there a rear-guard action being

fought for certain disciplines.

At his faculty, first-years can choose between Dutch and English classes. After the first year, all the education is in English, although students can ask to submit written work in Dutch.

Kolen believes it's because it's an international field. "The standard of Dutch academic archaeology is high and so you step straight into an international community. Many academics work abroad and publish in *Nature* and other prominent journals. There's no other way about it if you're ambitious: most of our staff are not Dutch. I'm gradually

becoming one of the exceptions. You can't teach in Dutch only if you have international lecturers, PhD students, post-doctoral researchers and students."

Boers, too, expects that English language education will continue to expand. "If the funding system doesn't change, universities will keep competing with each other. It will only end when we dare to share programmes; for instance, group Art History in Amsterdam and Dutch in Leiden. It means lots of downsizing, and we'll need to see which university does what best. But we've been saying that for twenties years now."

Facts and figures

- At Leiden, according to the guide, there are 4,618 courses this academic year (including internships, theses, elective subjects, terms abroad, etc.).
- English is the spoken language on 2,754 of them.
- Most courses are at Humanities: 2006. Archaeology has the smallest number; this faculty has 125.
- Humanities offers courses in 9 languages. As well as English (1,148 courses), classes are taught in French, Spanish, German, Italian, Chinese, Japanese and Portuguese.
- The faculty at which the most English is spoken is Archaeology: 120 of the 125 courses are given in English. The five Dutch courses are part of the Honours College. Bachelors can still decide to take Dutch-language classes:
- 16 per cent of Leiden's Bachelor

- programmes are taught in English (11 of the 59).
- Of the Masters, including specialist subjects, 81 per cent are in English (221 of the 273).
- The faculty where the most Dutch is spoken in Law, where, at the Bachelor's and the Master's programmes, 28 and 52 per cent are taught in English.

English-language faculties, based on courses

- Archaeology (96 per cent)
- Governance and Global Affairs (85 per cent)
- Social Sciences (62 per cent)
- Maths and Natural Sciences (59 per cent)
- Humanities (57 per cent)
- Medicine (51 per cent)
- Law (40 per cent)

Killed by software

Is it dangerous if your fridge is sentient? American expert Jay Tuck thinks it is. "Devices are not angry or sad: they do their job. But that means they might collide with humans."

BY VINCENT BONGERS Artificial intelligence is changing our world, and not only for good, argues American journalist, writer and film producer Jay Tuck (1945). In fact: sentient and self-teaching machines can get us into trouble. "If we're not careful, artificial intelligence will kill us."

Last week, Tuck gave a talk at the Brave New World technology conference. "Artificial intelligence is software that writes itself and keeps updating. After five or six adjustments, you need a specialist to find out what exactly has changed. We're losing control. Soon, the machines won't do what we tell them."

Tuck experienced the First and Second Gulf Wars at first hand, as a correspondent. He saw the battlefield change. From cruise missiles to smart bombs and – they've been around for some time already – killer drones. Those self-guided devices will soon be able to make life-or-death decisions. "That can go very wrong and it's already nearly happened once. The TALON SWORDS is an American drone with caterpillar tracks, equipped with canon and missiles. They lost control of the machine at a demonstration for generals and other high-ranking officials. The drone's weapons were aimed at the audience. Luckily, a soldier managed to tackle the thing to the ground like in American football."

But it's not just military software that's dangerous, Tuck warns. "The devices we surround ourselves with are growing smarter and smarter. Stock exchange dealers are not the decisive players in the financial world any more – they're merely extras in a film. Computer networks conduct the major transactions, so there's that loss of control again."

Often, when you discuss disasters with artificial intelligence, people think of *The Terminator*, the film where computer network Skynet becomes self aware and attempts to destroy mankind. "That's Hollywood, it's emotional. Devices with artificial intelligence aren't angry or sad; they want to follow their orders and adapt to that as well as possible. That's how they could collide with humans."

"If we were to use artificial intelligence to deal with our environmental problems, they might decide that you, in your dirty car, should not be allowed on the road."

"And this technology is everywhere. That's the risk of the internet of things. The fridge and your toaster might start to think for themselves, with terrible consequences. Pulling the plug won't help. Computers don't talk primarily to us any more, but to each other. All the information is shared and ends up all over the world."

What can we do? "That's a tough one to answer. You could add an ethical component to the self-teaching programs: make them consider the moral implications. But that's difficult and there's a risk to that too. The companies and specialists involved in artificial intelligence haven't come up with the solution yet."

Cultuur

Gibberish is maar even leuk

English Comedy Night met vier Ieren

Bij de English Comedy Night v an komende vrijdag staan dit keer vier Ierse comedians op het podium: 'Veel mensen zijn in hun hoofd nog mijn accent aan het vertalen als ik bij de *punchline* ben.'

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN 'Waar denken mensen aan als ze aan een Ier denken? Grappig, charmant, vrolijk, alcohol, en gewoon een leuke tijd. Altijd een met een grote glimlach,' zegt Michael Porter (33), een van de vier Ierse comedians die gezamenlijk de comedy-showcase 'The Good, The Bad, and The Irish' opvoeren. Porter bedacht het concept zeven jaar geleden, en de tour gaat inmiddels langs verschillende steden in Europa: 'In Frankfurt, Antwerpen, en ook Berlijn staat op de lijst. Vrijdag staan ze - Porter, David Hayden, Gary Lynch en John O'Hare- op het podium van het Muziekhuis, tijdens de English Comedy Night.

'Het is energiek, *typical mad Irish storytelling*. Oké, misschien niet *mad*. Maar wel veel *Irishness*, en veel grappen.' 'David vertelt veel over het leven in Antwerpen, over hoe hij de taal leert. Ik praat veel over waar ik vandaan kom, het leven in Schotland, en alcohol. En Gary is ouder en meer ervaren, en heeft een sympathieke charme, zoals je opa misschien zou hebben. John is zo aardig, zo charmant. Hij heeft een soort fantastische *madness* - je kan niet anders dan naar hem kijken.'

'Ik kom uit Noord-Ierland, als

enige van de groep. Strikt genomen kom ik dus uit Groot-Brittannië', aldus Porter. 'Dat was een politieke grap', verduidelijkt hij. 'Kijk je *Game of Thrones*? Nou,

te kijken. Toen dacht ik: dit ga ik doen. En hoe meer ik oefende, hoe beter ik erin werd, en hoe meer ik ervan overtuigd raakte: *I was meant to do comedy*.'

'Het is energiek, *typical mad Irish storytelling*. Oké, misschien niet *mad*. Maar wel veel *Irishness*, en veel grappen.'

wij zijn de White Walkers van Ierland, *North of the wall*, vertelt Porter over zijn geboorteplek. 'Ik kom niet uit het *happy-go-lucky* gedeelte, met leprechauns enzo. Het is *troubled*, het heeft nogal een slechte geschiedenis.'

'Veel mensen zien comedy op de televisie en denken: dat wil ik worden. Ik niet, ik had echt geen idee wat ik wilde', vertelt Porter. 'Ik klom tijdens een open *mic night* het podium op', zegt hij. 'En ik was echt vreselijk. Echt, heel, heel slecht.'

'Na afloop zei een vriend: je was grappig. Het materiaal was *shit*, maar *jij* was heel grappig om naar

David Hayden (41) komt uit het zuidoosten van Ierland, maar verhuisde drie jaar geleden, 'for love', naar Antwerpen. De cultuurverschillen tussen Ieren en Belgen leveren veel van zijn materiaal op. 'De mensen zijn wel heel *sophisticated*. En gereserveerd, vergeleken met Ieren. Als je hier iemand op straat groet, kijken ze je vreemd aan: 'Wie ben jij?'

'Dat is in Londen ook zo, trouwens. Ik stond daar een keer in een overvolle metro, en ik zei tegen de jongen naast me: wat is de tram vol, hè? Hij keek ongemakkelijk, en probeerde weg te komen. Maar dat kon niet, want de tram was te vol.'

In België doet hij comedy naast zijn werk als grafisch ontwerper. Hij wordt veel ingehuurd door middelbare scholen. 'De scholieren hier moeten voor Engels in aanraking komen met *native speakers*, dus scholen huren die dan in. Maar een lezing is saai, en een theaterstuk duur. Ik val daar dus tussenin.'

'Ze zullen er niks van leren. Het is vooral entertainment. Ik verzin dan wedstrijdje, zoals wie het beste Ierse accent heeft. Dan krijgen ze een kostuum aan en doen we een soort *Britain's got Talent*, maar dan in het Iers.'

Helpt het accent, of is het juist een obstakel? Porter: 'Mijn accent is enorm populair bij de vrouwen. Echt. Meer dan die uit het Zuiden van Ierland, als ik kijk naar de rest van de groep. Ik kom uit Noord-Ierland, en er zijn maar zo'n honderdduizend mensen die mijn accent spreken. Het is geweldig, als vrouwen zeggen: zeg nog iets, blijf praten. Vooral in het begin.'

Je moet er wel rekening mee houden, zegt Hayden. 'Het eerste dat ik leerde: langzamer praten. Veel mensen zijn nog in hun hoofd aan het vertalen als ik bij de *punchline* ben. De timing is ook anders, en hoe ik dingen verwoord. En dan komt het accent er ook bij.'

'Je moet wel weten wanneer je het aan en uitzet. Een Ier die voor het publiek *gibberish* praat, is wel even leuk, maar niet de hele show.'

Leiden English Comedy Nights: The Good, the Bad and the Irish Vrijdag 10 november, 20:30 Muziekhuis (Middelstegegracht 123) Entree vanaf € 9

Gecomponeerde chaos

Theatergroep maakt verwarrende voorstelling over eenzaamheid

Eén solo, gespeeld door zes acteurs. Tegelijkertijd, op hetzelfde podium. Dat is de voorstelling *Het Script*, van theatergroep Kassys. 'Het ontspoorde direct.'

DOOR MARLEEN VAN WESEL 'Eigenlijk begon het met de nogal luie gedachte: hoe fijn zou het zijn, om niet te hoeven repeteren, maar toch een voorstelling te maken?' zegt regisseur en scenarioschrijver Liesbeth Gritter.

'Stel, dat mijn script zo helder, dwingend en gedetailleerd zou zijn, dat een acteur het zichzelf zou kunnen aanleren, en dat ik het resultaat twee maanden later pas zou zien.'

Een utopie, zegt ze meteen. 'Maar de vraag hoeveel tekst iemand nodig heeft, om precies te interpreteren wat ik bedoel, bleef interessant.'

Vervolgens schreef ze daadwerkelijk een solo, die ze naar zes acteurs stuurde. 'Een handelingensolo, zonder tekst, die dus eigenlijk voor één persoon bedoeld was. Het leek me een leuk experiment om het hele stuk voor de eerste keer meteen met alle acteurs tegelijk te spelen. Daarna zijn we pas echt gaan repeteren.'

Hoe verliep dat experiment? 'Heel chaotisch. Als in het script staat dat iets na een minuut gebeurt, telt de ene acteur in z'n hoofd veel sneller

dan de andere. Het ontspoorde direct. En het duurde wel een uur langer dan ik in mijn hoofd had. Maar uiteindelijk is het heel spannend om zes parallele werelden naast elkaar te zien. En ook een beetje triestig. Het refereert eigenlijk aan hoe wij

in de maatschappij leven. Soms zit ik in de tram en dan zie ik allemaal mensen, die in dezelfde ruimte, op hetzelfde tijdstip, dezelfde kant opgaan, en zo langs elkaar heen leven.'

Dat de voorstelling over eenzaamheid zou gaan, was al de bedoeling.

'Daar gaat de solo zelf ook over. Het personage zit alleen thuis en weet niet zo goed wat hij met zijn tijd aan moet. Op een gegeven moment heeft hij hulp nodig, maar niemand kan de ander helpen, omdat iedereen zelf om hulp staat te schreeuwen. De voorstelling is trouwens niet alleen maar triest, ook wel grappig.'

De personages zijn zich dus niet bewust van de anderen. 'Er is één moment, waarop ze even geen zin meer hebben om opzij te gaan voor elkaar. Heel even vallen ze uit hun rol. Ik voel dat het publiek daarop zit te wachten, maar verder wilde ik dat juist niet doen.'

'Alles ligt helemaal vast nu. Zes mensen zijn op het toneel namelijk lastig te volgen, dus het werd een kwestie van componeren. Op het scherm achter de spelers is trouwens het script mee te lezen. Daar moeten we het publiek ook de tijd voor geven. Er is geen chaos meer.'

Naakt, hoorde ze iemand de voorstelling omschrijven. 'Als toeschouwer lees je namelijk wat iemand op dat moment moet doen. Heel boos worden kan soms nét niet lukken. Met het script op de achtergrond en vijf andere spelers, is dat wel confronterend.'

'Spannend om zes parallele werelden naast elkaar te zien' Foto Floyd Koster

Agenda

FILM

TRIANON
Close Encounters of the Third Kind (1977, Steven Spielberg) wo. 20.45
KIJKHUIS

Movies That Matter on Tour:
Insyriated ma. 19.00
LIDO

Weg van Jou
vr. ma. di. wo. 15.30

MUZIEK

QBUS: MUZIEKHUIS
Grayson Capps & Corky Hughes
di. 14 november, 21.00, €10,00

TWEE SPIEGHELS
Voorrunde Leids festival van het Levenslied

Do. 9 november, 20.30,
Le Noci - Nicolai quartet
Vr. 10 november, 21.00

Thijs de Klijn trio
Za. 11 november, 16.00

Kruidkoek
Za. 11 november 21.00

Tjeerd Klapwijk en Gerrit Jan Binckhorst
Zo. 12 november, 16.00

Jamsessie olv. Kurt Schwab
Ma. 13 november, 21.00

Spieghele Special: Martijn van Itersen
Wo. 15 november 21.00

STADSGEHOORZAAL
Stadsgehoorzaal meets Bostel Brothers: pop-up café

Vr. 10 en za. 11 november, 10.00-18.00
en zo. 12 november, 12.00-17.00

QBUS: JAZZPODIUM HOT HOUSE
Frank Bommel kwartet: PLOTS

Za. 11 november, 20.30, €10,00

GBR. NOBEL
Rootsriders - Marley Meets

Vr. 10 november, 19.30, €17,50

90's now
Vr. 10 november, 23.00, €13,00

Luif #26
Za. 11 november, 23.00, €15,00

Light of the Morning Star + Lisa Cuthbert + Paul Werling

Zo. 12 november, 15.00, €15,00

TaxiWars (b)
di. 14 november, 19.30, €17,50

PAARD
Kiss all Hipsters

Vr. 10 november, 23.00, v.a. €3,00

Elementary Penguins
Za. 11 november, 19.30, gratis

Kult
Zo. 12 november, 19.00, €30,00

Kitt, Daisy & Lewis
Ma. 13 november, 20.00, €20,00

The Paladins
Wo. 15 november, 20.00, €20,00

DIVERSEN
SCHELTEMA
Lezing dr. Marcel Vonk:
Zwaartekracht in een nieuw licht + muziek Annette Vogel

di. 14 november 19.40, 22.00, gratis

MUZIEKHUIS LEIDEN
Leiden English Comedy Night:

The Good, the Bad, and the Irish
Vr. 10 november, 20.30, v.a. €12,00

LUMC
Film: Unrest + gastspreker dr. Charles Shepherd

Vr. 10 november, 18.00 tot 21.00,
collegezaal 1, gratis

Jelgersma lezing: mw. Prof. Dr. Evelien Tonkens over 'Maatschappelijke integratie tussen droom en daad'

di. 14 november, 16.15 tot 17.30,
collegezaal 5, gratis

ARS
Opening tentoonstelling: Matilde Zijp: Veel Natuurlijk!

Za. 11 november, 16.00,
t/m 26 november

ISS (DEN HAAG)

Seminar: De terroristenaafdeling: tijd voor verandering?

Do. 16 november 19.00 tot 21.00, gratis

INS BLAU
Gouwe Pinda's (try-out)

Vr. 10 en za. 11 november, 20.30, €19,50

UB (VOSSIUSZAAL)
Late Antique Religion in Practice:

Papyri and the Dynamics of Religious Identification

Do. 9 november, 15.15 tot 17.30, vr. 10 november, 9.30 tot 17.30, za. 11 november 10.15 tot 15.45, gratis, registratie verplicht

www.universiteitleiden.nl

Theater Ins Blau, *Het Script*
Vrijdag 17 november, 20.30, €15,50

Kamervragen

Foto Marc de Haan

Column

Drama

Het is heel erg hip om op feestjes te zeggen dat je nooit televisie kijkt. 'Een tv zei je? Nee, die heb ik toen ik halverwege Marie Kondo's boek was, de deur uit gedaan. Hij bracht me gewoon geen geluk meer, snap je?' Je nipt even aan je glas Hugo, 'Het is ook zo'n verspilling van je tijd, dat televisie kijken. In plaats daarvan kleur ik nu mandala's in, in mijn kleurboek voor volwassenen. Gewoon heel erg leuk!'

Als ik iets moet noemen wat ik gewoon heel erg leuk vind, is het drama. Begrijp me niet verkeerd, geen werelddrama's zoals oorlogen of natuurrampen. Daar heb ik gewoon heel erg een hekel aan. Nee, ik heb het over klein drama met niet al te ernstige gevolgen. In een goede week heb ik genoeg aan het drama in mijn studentenhuus (negentien huisgenoten bieden heel veel opties, gelukkig), maar meestal behoort dit enige aanvulling. De Twitter-timeline voelt vaak net iets te afstandelijk en als je zelf gaat zitten stoken in de familie-appgroep, worden al die kerstdiners heel erg ongemakkelijk. Er is geen betere plaats voor drama dan op de vertrouwde Nederlandse televisie.

Verreweg mijn favoriet is *Ik Vertrek*, op zondagavond. Je week afsluiten met zoveel misère, terwijl je zelf met je luie krent op de zetel ligt en een zak wikkels wegkaant. Wat een geluk, wat een rijkdom. Een hostel in een afgelegen Duits dorp, een *sjambro doot* in Zuid-Frankrijk of (toch wel de highlight van vorig jaar) een pannenkoekenrestaurant in Gambia, de setting maakt niet zoveel uit. De desbetreffende taal wordt meestal toch niet gesproken, met als gevolg dat de tienjarige zoon de loodgieter moet bellen. En dat zijn ouders dan kwaad worden omdat 'ie niet wat details heeft verzwegen. Smullen.

Toegegeven: soms kijk ik ook wel eens een programma met minder ellende. *Heel Holland Bakt* is daar een goed voorbeeld van. Pastelkleurige keukenmixers, dito kleding. Juryleden die tijdens het bakken wat tips geven zodat het baksel nooit volledig faalt. Ingrediënten die moeiteloos worden uitgeleend. En dat alles onder zo'n spierwitte feesttent ergens op een kneuterig landgoed. Waar tussendoor wordt gejeu-de-bould. De kindse onschuldigheid die ervan afdruipt, ontroert me oprecht.

Het enige wat nog een beetje wegheeft van drama bij *Heel Holland Bakt* is dat als het heel hard regent, André van Duin een dweil moet pakken.

Niemand die ooit uitglijdt over iemands crême anglaise die een ander woedend op de grond heeft gegooid omdat de lichtgele smurrie is gaan schiften. Nooit eens iemand die iets roept in de trant van 'Als je nu nog één keer bij me spiekt, sla ik je op je muil met een bakplaat.' Gemiste kansen. Al probeerde een kandidaat dit jaar de jury om te brengen door shotglaasjes in haar taart te verstoppen. Er is nog hoop.

Niet voor die kleurboeken trouwens. Gooi die gewoon weg, kom nou.

FEMKE BLOMMAERT studeert taalwetenschap

'We hebben cellen en een schietbaan'

Mees Vullings (23, kunstzinnige therapie, Hogeschool Leiden)

Huis: voormalig politiebureau, Leiderdorp
Kamer: 80 m²
Huur: € 250 (incl.)
Huisgenoten: 7

Hoe kom je aan deze kamer?

'Met twee vriendinnen leek het me leuk om samen ergens te wonen. Drie dagen later hoorde een van hen over dit anti-kraakpand. We waren de eersten, dus we konden gerust nog vrienden van onze studie meenemen. Hiervoor woonde ik tegenover Molen De Valk, in een mooi appartement, maar daar betaalde ik twee keer zoveel. We wonen hier nu twee maanden.'

Wat is het leukste aan deze woning?

'Het is een oud politiebureau, dus we hebben cellen en een schietbaan. Op de balie bij de ingang staat nog heel groot: "Waakzaam & dienstbaar" en overall hangen politielogo's. Op de ka-

mer van een huisgenoot zelfs een heel grote: waarschijnlijk was dat het kantoor van de commissaris. Van de schietbaan hebben we trouwens geen sleutel, maar verder hebben we veel ruimte. Hierachter heb ik nog een kamer en we hebben een grote keuken, waar we bijna elke avond zitten te chillen. Er zijn wel twintig wc's of zo, dus iedereen heeft *basically* z'n eigen toilet. Zelf hebben we nog een gratis badkuip gefixt, die we onder een van de douches hebben gezet. Verder is het heel goed geïsoleerd. Ik kan om drie uur 's nachts zoveel herrie maken als ik wil. Hierachter is een superchill park en vlakbij is een kinderboerderij, met *fuck-ing* grote konijnen, van die Vlaamse reuzen, superlief.'

Nog nadelen?

'Geen zekerheid, want het is antikraak. Het staat in de verkoop, dus met wat pech moeten we er volgende maand uit. Maar met een beetje geluk blijven

we hier nog twee jaar.

'En ik heb eigenlijk zeven katten, waarvan er twee nu bij mijn vader wonen en vijf bij de ouders van een andere huisgenoot. Huisdieren mogen alleen met schriftelijke toestemming. Ik heb het nog niet geprobeerd, maar ik denk niet dat de huisbaas akkoord gaat met zeven katten. Misschien wel met twee.'

Wat voor fruit is dat, in die kratten?

'Kaki's: zoete vruchten uit Japan. Daarvoor is het nu het seizoen. Ik eet er vijftien tot twintig per dag. Het ligt eraan hoe actief ik ben. Ik heb ook nog wat mango's, die op moeten. Hiervoor was ik al veganist geworden, uit ethische overwegingen. Al snel voelde ik me veel fitter, waardoor ik besloot dat veganisme niet het eindpunt was. Sinds anderhalf jaar bestaat mijn dieet voor 95 procent uit fruit en verder uit noten en soms groenten. Met extra voedingsstoffen heb ik wel geëxperimenteerd, maar

voor mijn gevoel heb ik die eigenlijk niet nodig. Momenteel heb ik tentamens. Ik snap dat andere studenten dan uit gemak eerder voor een pizza gaan, maar fruit scheelt eigenlijk nog veel meer tijd.'

Waar haal je al dat fruit vandaan?

'Als ik groot inkoop bij een man op de markt, is het niet duur. De kisten met kaki's kwam hij zelf brengen. Die waren zo rijp dat hij ze op de markt toch niet meer kon verkopen.'

En als je met anderen eet?

'Iedereen heeft toch wel fruit in huis? En soms eet ik *raw vegan*, in restaurants in Amsterdam bijvoorbeeld. Als een vegetariër geen vlees eet, omdat het zielig is voor dieren, tuurlijk. Maar ik vind het natuurlijk niet zielig voor groente, dus ik hoef niet per se strenge officiële regels te volgen.'

DOOR MARLEEN VAN WESEL

ik heb niets om verontwaardigd over te zijn!

ach joh, dan deel je toch gewoon mijn verontwaardiging.

Bandirah